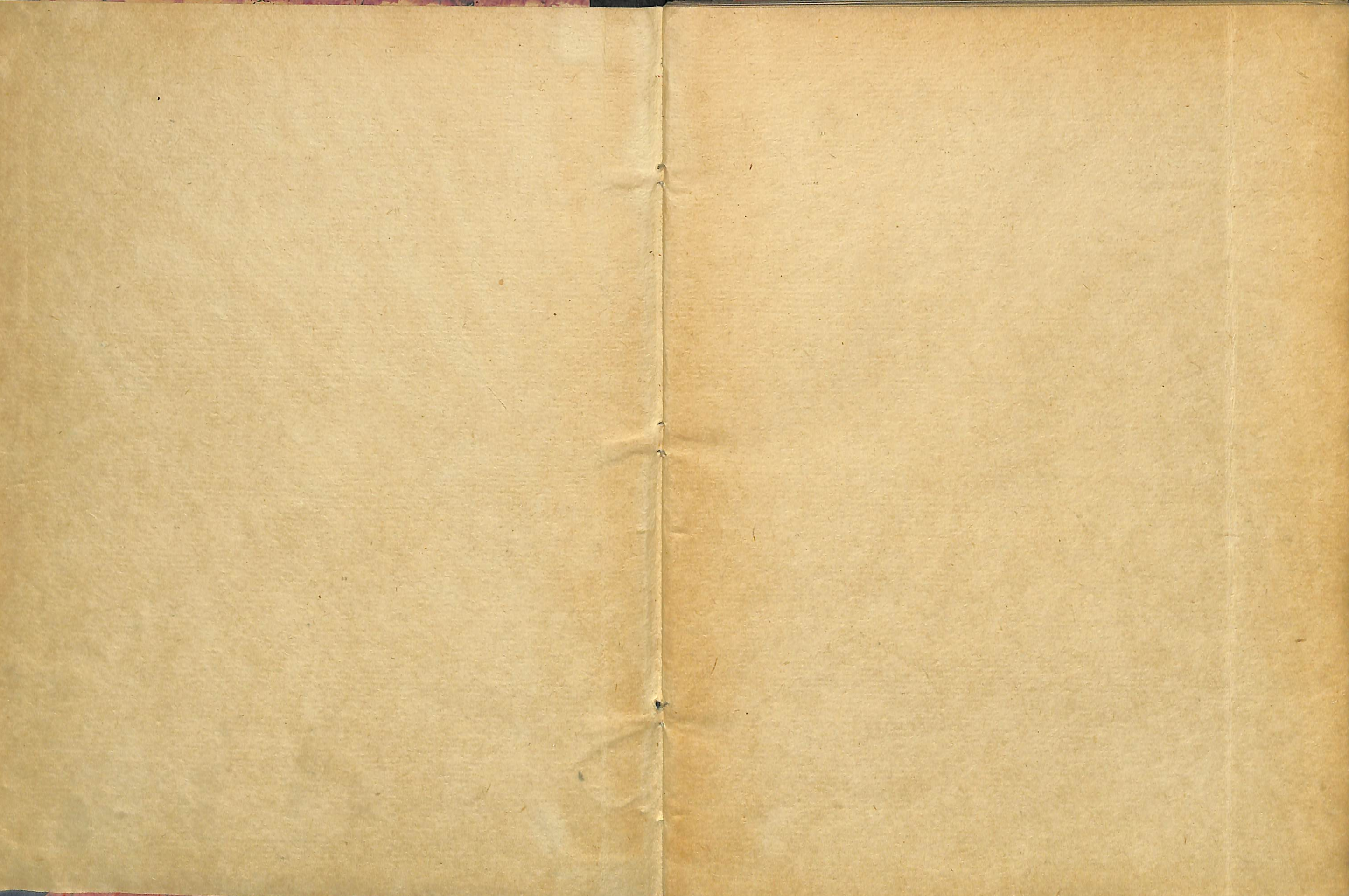

21148

33
L-56

15 JAN 2010

05 FEB 2007

261

4-873a

4.12.100

Գ. Յե. Լինեյկյան

33.
L-56

Քաղաքացիական պայմանագրերի
աշխատանքի գիրք

Կոնագրին պրակ

247/2616

Կ.Մ. Սարգսյանի լսարանը

ՅԻՆԱՆՍԱ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ և
ՀԱՇՎԱՅԻՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՆԴԻՎՈՎԿԱՍՅԱՆ ՀԵՐԱԿԱ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ
ԹԻՖԼԻՍ
1931

Г.П.В. в Лигр. М
О.Э. 1932 г.
Акт № 736

10 2 MAY 2013

21198

Арм.
4-8732

Գերաճուրջուն

Ֆաղափարներնայն առարկայի բնութագիրը

Այս Գերաճուրջամբ Տենտ Կարապետ Կուրեանի
տիպ Կերպով պատել թեմայի վերաբերյալ Կյու-
թը: Ֆաղափարներնայն առարկայի և Տերո-
գի վերլուծությունը (անալիզ) Տենտ Կարապետ Կուրե-
անի վերջին, յերբ Կարենի Կիլիսի ընդհանրացնել
Տրակամ Կյութը և տալ նրա հանրագումարը:
Անր խնդիրն է այժմ նախորդ, Տրակամ Կուրե-
անի սկսելը, Տրակամ ընդհանուր հասկացողու-
թյուն տալ այն առարկայի Տարին, Վորի ուսում-
նարությանն ջեռնարկում ենք:

Անրդեպային գիրություններնայն աճող
տրակամ Կարենի յե բաժանել յերկու հիմնական
գրական ծյուղի (դիսցիպլինա) - բնական-տեղ-
նիկական և հասարակական: Ֆաղափարներն-
այնությունը պարկանում է վերջին ծյուղին:

ՀԽՍՀ № 20594

ՀՀ ԿԿԿ. Զգալիցիայի Կենտրոնական Լուստրացիոն
Գրադարան 1960.

5473.87

Ասկայն լինելով սոցիալական գիտությունն փաշա-
 փարեւոյնությունն ունի յոյր առանձնահատկությունն
 ներք, իր բովանդակությունը, վորով քարքերվում է
 ճշուն հասարակական գիտություններին: Թե վո-
 րն է փաշափարեւոյնությունն առարկան — այդ
 մասին կան քարքեր տեսակետներ: Կլասիկնե-
 րը, ժամանակակից փաշափարեւոյնությունն հիմնա-
 գիրները, փաշափարեւոյնությունը համարում են
 ժողովրդական հարստության վերաբերյալ գի-
 տություն: Բութումական տեսնագետների ճշուն
 խումբը փաշափարեւոյնությունը բնորոշում է
 ժողովրդական տեսնությունն վերաբերյալ գի-
 տություն: Դասկանալի չէ, վոր այդ բնորոշումնե-
 րը չափազանց ընդհանուր են և վոյ գիտական:
 Դարստությունը հարաբերական հասկացողությունն
 է: Դասարակական չարգացման ժամանակաշր-
 ջաններում այդ հասկացողությունը քարքեր բո-
 վանդակությունն է սրանում, սակայն նույնիսկ
 իր բազմազան ձևերի մեջ հարստությունը հանդի-
 սանում է, վորպես սպառողական արժեքների գու-

մար:

նա արտահայտում է մարդու վերաբերմունքը դեպի
 իրերը և հենց դրա համար էլ չի կարող հասարակա-
 կան գիտությունների առարկա լինել: Փաշափարեւոյն-
 ությունն՝ վորպես ժողովրդական տեսնությունն գիտու-
 րուն բնորոշումը նույնպես անբավարար է չափա-
 չանց: Մեյրեւությունը չափազանց լայն հասկացո-
 ղությունն է. նա ընդգրկում է յերևույթների մեծ շրջան,
 ուր մտնում են թե հասարակության արտադրական
 ապարարը և թե մարդկության պայքարը բնության
 դեմ, վորը դարձյալ իր աճողությունն է, չի կարող
 փաշափարեւոյնությունն հեղափոխությանն առարկա
 լինել: Ասկա վորն է մեր ուսումնասիրությանն առար-
 կան: Մարքսիստական փաշափարեւոյնությունը,
 լայն առումով, այն գիտությունն է, վորն ուսումնա-
 սիրում է չանաչան հասարակական կազմերի ար-
 տադրական հարաբերությունները: Մեր ուսումնասի-
 րությանն առարկան փաշափարեւոյնությունն է ներ-
միջով, այսինքն այն գիտությունը, վորն ուսումնա-
սիրում է ապրանքա-կապիտալիստական հասարակու-
րան արտադրական հարաբերությունները, իրենց գո-

յայտնի, զարգացման և անկման ընթացում:

„Արարադրության մեզ, — ասում է մարխը, — մարդիկ չունեն միայն բնության վրա ջեն ներգործում, այլև միջանց մեկը մյուսի վրա: Նրանից ջեն կարող արարադրել, յետև զորով կերպով միջանց հետ ջմրանան համարել գործունեության և իրենց գործունեությունների փոխադարձ փոխանակության համար: Եվ թե մարդու գեղի բնությունն ունեցած հարաբերությունն է արարադրական հարաբերություններ անունը կրում, այլապես հարաբերությունները, զոր արելով են միջանց հետ մարդիկ արարադրության պրոցեսում: Այդ հարաբերություններն ասարանքա-կապիտալիստական հասարակության մեզ հանդիսանում են, զորպես դասակարգային հարաբերություններ^{*)}, զորպես բուրժուազիայի դասակարգի և պրոլետարիատի, արարադրության միջոցների սեփականատերերի և բանվորական ուժի սեփականատերերի հարաբերություններ: Արարադրական հարաբերությունների բնույթը կախված է արարադրողական ուժերի զարգացման մակարդակից: Արարադրո-

^{*)} մարխ — „վարձու աշխատանքի և կապիտալ“

ղական ուժեր անելով պետի է հասկանալ բանվորական ուժը, արարադրության միջոցները և աշխատանքի առարկան, այսինքն այն միջոցների գումարը, զորով հասարակության զարգացման րժշակ ապրիճանում անհրաժեշտ են մարդուն բնության դեմ պայքարելու համար:

Եվ ինչպես պարզական պրոցեսի շարժի ուժերն են և իրենց զարգացման ընթացում պայմանավորում են հասարակության շարժումը ստորին փուլից գեղի բարձր փուլը (Ֆալա): „Արարադրության հասարակական հարաբերությունները փոփոխվում են արարադրության նյութական միջոցների փոփոխման ու զարգացման և արարադրողական ուժերի փոփոխման հետ միաժամանակ: Արարադրության հարաբերություններն իրենց աճող զուգամբ կապված են այն, զորը կոչվում է հասարակական հարաբերություններ, հասարակություն:“^{*)}

Այսպես ուրեմն, արարադրողական ուժերի փոփոխում

^{*)} մարխ — „վարձու աշխատանքի և կապիտալ“:

թանգ փոխում է նաև արտադրական հարաբերությունների բնույթը:

Վերգրեններն արտադրողական ուժերի շարժման ջնն են: Բայց այդ ջնն ինֆնուորոյն է և ակտիվ: Արտադրական հարաբերությունները կարող են նպաստել արտադրողական ուժերի զարգացմանը, կամ դանդաղեցնել ու արգելել նրանց զարգացումը. Արտադրական հարաբերությունների ամբողջ գումարը կազմում է հասարակության արեւտական կառուցվածի (ստրուկտուրան): Վրն է ապրանքա-կապիտալիստական հասարակության կառուցվածի առանց նախարկությունը: Հնաշաճ արեւտական կազմերի (ֆորմացիա) բազմապատկան, նրանի բոլորն էլ արտադրական հարաբերությունների փոփոխի արեւտակերից կարող են բաժանվել յերկու իրմական խմբակները — բնաւարեւտություն կամ նաւորաւ արեւտություն և փոխաւակաշին արեւտություն: Առաջին խմբակը բնորոշ է նրանով զոր ամբողջ հասարակական արտադրությունը և ծարրկանց հարաբերություններն արտադրության պրոցեսում կարգաւորում է մի միաւական կամ, մի միաւական գի-

րակցություն: Արտադրության վորոշիչ մոմենտը հասարակության պահանջներն են, նրանց նախորդ հաշվառիւ և աշխատանի արդյունիւների գիրակցական պլանաշին բաշխումը: Արտադրության և բաշխման ամբողջ պրոցեսը յենթակա յե կենտրոնական վերահսկողության: Այդպիսի հասարակական կազմին է պարկանում յուրախանջութ մի բնաւարեւտություն (նաւորաւ արեւտություն), լինի դա նախադարձան-կոմմունիստական հասարակությունը, ստրիկաւիական արեւտությունը, թե ապագա կոմմունիստական հասարակությունը: Այդպէս յե սակաշն ապրանքա-կապիտալիստական, անկաշմակերպ արեւտությունը: Այսպէղ արդեն հասարակական հարաբերությունների կարգաւորումը գիրակցական ծանապարհով յի կարարվում: Պրոցեսը րեղի յե ունենում հարյուր հաշարաւոր, միլիոնաւոր ինֆնուորոյն յեռանարկաւրերի միգոցով, վորոնի ունեն արտադրության միգոցներ, կաշմակերպչորեն միմյանց հեւր կապված յեն և վորոնցից յուրախանջութը միայն իր մաւնաւոր շախերն է հեւրապնդում, առանց մրաճելու հա-

աւարակաւ ամբողջի մասին: „Ով կիւանութեան և աշխատեալսն ընդգրկող այդ ամբողջի մեզ զկա Վոչ մի պլան, Վոչ մի գիտակցութեան, Վոչ մի կարգավորում, միայն անհայտ և անսանց ուժերի կույր իշխանութեանը և կամայականորեն թագավորում մարդկանց արեւորեալական կշառքում:“^{x)}

Ֆաղափարներէութեան խնդիրն և հենց՝ անհայտ ուժերի այդ անարխիալի (անիշխանութեան), հասարակական յերևոյթների այդ խռուր մեզ հասկանալ և արեւել ժարդկանց հարաբերութեանները:

Դեպքագրութեան հիմքը կազմում է դիալեկտիկական մարտերաւիզի մեթոդը: Այս մեթոդի հիմնական սկզբունքն այն է, Վոր ինչպէս բնութեան, այնպէս էլ հասարակութեան մեզ արեւոր ունեցող բոլոր յերևոյթներն ընդհանուր շարժման և փոփոխման մեզ են գրնւում: Դասարակութեանը (ինչպէս և բնութեանը) մշտական փոփոխութեանները՝ հնի մահացման և նորի ծննդեան մի պրոցեսն է: Դասկանակ իր նախ-

^{x)} P. Люксембург — „ВВЕДЕНИЕ В ПОЛИТИЧЕСКУЮ ЭКОНОМИЮ“, յերկն 109

ընթաց փաղափարներէութեան, մարխն իր կապիտալիստական արտադրութեան յեղանակի վերլուծմանը մարեցաւ Վոչ Վորպէս բնական և համըրեւական մի յեղանակի, այլ Վորպէս պատմականորեն սահմանափակված, արտադրութեան նախորդ յեղանակներից ծնունդ առած, նրանցից վարդապատ և ապագայում մահվան դարապարտված մի յեղանակ է: Ֆաղափարներէութեան դասակարգացին բնութեան կայանում և նրանում, Վոր նա դրսևորում է կապիտալիստական հասարակութեան մեխանիզմը, մերկացնում է նրա հակասութեանները, նրա միջոցները (արեւորեւեցները): Դսկ մերկացնել միջոցները — նշանակում է բանալ ապագայի վարագույրը, հենակետ (բազա) ջեռի բերել ճիշտ գործողութեանների համար: „մեր խնդիրը, — գրում է մարխը, — Վոչ միայն այն է, Վոր բացատրենք այս աշխարհը, այլ և փոխենք այն:“

Ֆաղափարներէութեան յեղափոխման երապը և նրանի իմպերիալիզմի արեւորութեանն է (բեռքիս): Այսպէս արված է կապիտալիստական հասարակութեան վերջին շրջանի վերլուծութեանը: մարխը մերկացրեց կա-

պիտանիքի հակասութիւնները, ցոյց տալիս նրա վա-
նկացման անխուսափելիութիւնը: Լեւինը պաշտօն
կապիտալիզմի վերջին երապի վերլուծութիւնը, յերբ
կապիտալիզմին հարուկ հակասութիւններն աջնախ
են սրվում, վոր աջլիս լուծվել չեն կարող կապիտալիզ-
մի շրջանակներում: „Իր զարգացման վորոշ շրջանում
հասարակութեան նշուրական արտադրողական ուժերը
հակասութեան մեզ են մղում գոյութիւն ունեցող արտա-
դրական հարաբերութիւններին, կամ իրավաբանորեն
արտահայտած, գոյալիս հարաբերութիւններին հետք-
ունց ներսում նրանք գործում են ինչ աչդ: Այդ հարա-
բերութիւններն արտադրողական ուժերի զարգացման
ջերից դառնում են նրանց կապանքները: Այն ժամա-
նակ վրայէ հասնում սոցիալական հեղափոխութեան
շրջանը:“^{*)}

Ֆազաֆարնաութեան ուսումնասիրութիւնը, մար-
խիտական մեթոդին տիրապետելը վճռական նշանա-
կութիւն են ունենալու նաեւ մեր խորհրդային տնտեսութեան
նր հասկանալու համար:

^{*)} — Լեւին — „К критике политической экономии“, յերես 38

Ներածական դասախոսութիւն.

Ֆազաֆարնաութեան ուսումնասիրում է ապրանքա-կապի-
տալիստական ^{հասարակական արտադրական} հարաբերութիւնները՝ նրանց գոյացման, զարգաց-
ման և անկման ընթացքում: Ասկայն կան թեքարդ, և թեքարդ հա-
րաբերութիւններ: Բարդ հարաբերութիւններն ուսումնասիրելու
համար պէտք է իմանալ նաեւ պարզ հարաբերութիւնները: Ահա
թեքնու մարխիս իր հետազոտութիւնը սկսում է պարզ ապրան-
քային տնտեսութեան, պարզ ապրանքարտադրողների հարա-
բերութիւններից: Այդ հարաբերութիւնների մեզ արդեն կա ապա-
գա կապիտալիստական հարաբերութիւնների սաղմը: Վերջինս
հաճախ ընդգծել է մարխիսը: Այդ ընդգծել է նաեւ Լեւինը, մարխի-
սը լիովին վոր պարզ ապրանքարտադրողների հարաբերութիւննե-
րն „ամեն րոպէ, ամեն ժամ ծնում են կապիտալիզմ“: Պարզ ապ-
րանքային տնտեսութիւնը հաճախ իրավունքների տեր, կազմա-
կերպչորեն միջանց հետ չկապված ապրանքարտադրողների տն-
տեսութիւնն է, վորոնցից յուրաքանչյուրն ունի արտադրութեան
միջոցներ և ապրանքներ է արտադրում անհայտ, վոր վորի կող-
մից նախապէս հաշվի չառնված ապառողի համար: Հարաբերու-
թիւնների այս սիստեմը կապիտալիստական հասարակութեանից
տարբերվում է նրանով, վոր այստեղ գնա կապիտալ չկա, գնա վար-
ջու աշխատանք չկա, բայց այս տարբերը ծնունդ են առնում ան-
խուսափելիորեն ապրանքային տնտեսութեան զարգացման հետ
միասին: Դարչ է առաջանում — ինչն է մղում այդ քաղաքական մար-
դկանց, վորոնք աշխատում են միջանց համար, առանց ճանա-
չելու մեկը մյուսին: Վորն է նրանց աշխատանքի կարգը, ինչն է
վորոշում նրանց աշխատանքի արդյունքի բաշխումը: Ինչպէս են կա-
պվում իրար հետ այդ „անկախ“ ինքնուրույն ապրանքարտադրողնե-
րը և մի հասարակական կողմերի վ կազմում: Յուրաքանչյուր հասա-

բակուբյունը որ պահանջները բավարարելու համար կարիք է պահանջում
 պրոպոզիցիոնալ չափով բաշխել աշխատանքի արտադրության զա-
 նազան հյուղերի միջև, Վորպենսի հասարակության պահանջները
 կարելի լինի բավարարել: ինչն ըստ ինչիսան ակներև է, - գրում է մար-
 խը, - Վոր Վորոշ պրոպոզիցիաներով հասարակական աշխատանքը
 բաժանելու այս աներաժեղությունը վոր մի կերպ չի կարող վորն-
 չափել հասարակական արտադրության վորոշ ջնով: Լեյդնա-
 նական է, Վոր յուրաքանչյուր հասարակական սխարեմ, լինի դակա-
 պիրալիսական թե սոցիալիսական, կարող է գոյություն ունենալ
 և վարձանալ միայն այն դեպքում, յեթ համապատասխանություն
 կա ժողովրդական անարտադրության առանցքին մասերի, և այդ մասերի
 բաժան աշխատանքի փանակի միջև: Ինչ հանապարհով է ջեռի բեր-
 վում այդ բանն անկազմակերպ ապրանքային անարտադրության մեջ, որ
 չկա կարգավորող որգան, չկա պլան, որ մասնավոր շահերը դուրս են
 մղում ընդհանուր շահերին: Լեյդ ջնականորեն անկախ ապրանքար-
 արտադրողների, այդ առանցքին անարտադրողների միջև յեղած կասի մի-
 ակ ջնը շուկան է, իրենց աշխատանքի արդյունքների - ապրանքների
փոխանակությունը: Երբարտության անարտադրական պրոպոզի անար-
 անցիկ աշխատանքի արդյունքը պետք է արտադրության մի հյուղից
 անցնի մյուս հյուղը, միջև Վոր ավարտի նրա արտադրության պրո-
 ցեսը և նա իր ավարտված ջնով դրի պատողի առջև: Լեյդնային
 անարտադրության մեջ արդյունքի մի մասնավոր անարտադրությանց հյուղին
 անցնելը կարարվում է առ ու ծախի միջոցով: Լեյդնայի արտադրողնե-
 րի աշխատանքի հասարակական բնույթն արտահայտվում է միմյանց
 փոխանակության միջոցով: Կապվելով իրար հետ աշխատանքի
 արդյունքների փոխանակությամբ, ապրանքարտադրողները կապվում
 են միմյանց հետ նաև իրենց արտադրական առաջնում, իրենց աշ-
 խատանքային գործունեության մեջ: Լեյդնայի ուրեմն, անկազմակերպ
 անարտադրության մեջ մարդիկ իրենց աշխատանքի արդյունքի ա-
 պրանքի միջոցով կապ են հասարակում իրար հետ և դառնում մի
 հասարակական անարտադրություն, մի մասնական հասարակություն:
 փոխանակության գործողության մեջ յերևան է գալիս ջնականորեն
 անկախ, ինչնուրույն, բայց փաստորեն մեկը մյուսի համար աշխատող

ապրանքարտադրողների աշխատանքի հասարակական բնույթը: Լեյդն-
 ջին մարդու աշխատանքը յերևան է գալիս այժմ վորպես անարտադրական
 հասարակական աշխատանքի մի մասը, և միայն այս անարտադրական է ի-
 ջալ աշխատանքն արժեք արեղծում (մարխ): Իսկ ինչ առանց նա հար-
 կություններ ունի աշխատանքի ապրանքային անարտադրության մեջ,
 վորոնք են ապրանքի այն առանց նա հարկությունները, վորոնցով
 նա քարքերվում է աշխատանքի արդյունքից: Լեյդնայի ապրանքի աճե-
 նից ^{անար}պետք է ոգրակար լինի քվյալ հասարակության համար, նա պետք
 է բավարարի վորեն հասարակական պահանջ: Լեյդ անարտադրությանց
 ապրանքը պատողական արժեք է: Լեյդնային, - առում է մարխը,
 աճանից առաջ իրեն, առարկա յե, վորն իր հարկություններով ընդ-
 նակ է բավարարելու մարդկային պահանջը: Յերեն աշխատանքի
 արդյունքը պատողական արժեք չէ, նա չի կարող ապրանք դառնալ
 փանի վոր քվյալ հասարակության համար, անոգրակար լինելով, չի
 կարող վաճառվել: Լեյդնայի պատողական արժեքն է պաշտանավո-
 րում փոխանակությունը: Բայց փոխանակությունը չի կարող կարար-
 վել միայն պատողական արժեքների հիման վրա: Յերկու ապրանքի կա-
 րող են փոխանակվել միայն այն դեպքում, յեթ նրանք քարքեր են ի-
 րենց ոգրակար հարկություններով, յեթ նրանք բավարարում են
 մարդկային քարքեր պահանջներ: Բայց փոխանակությունը կարող է
 անդի ունենալ ^{այն} ընդհանուր բանի հիման վրա, վոր պարունակվում է
 քարքեր վորակի ապրանքների մեջ. փոխանակությունը յենքարքում
 է աշխատանքի արդյունքների հավասարություն: Իսկ ինչով
 է արտահայտվում ապրանքների հավասարությունը: Պարզ է,
 նրանով, վոր այդ ապրանքները մարդկային միասնակ աշխատան-
 քի արդյունք են: Յերեն մի կողմ թողնել արտադրողական գոր-
 ծունեության վորոշ բնույթը և, հետևաբար, աշխատանքի ոգրակար
 բնույթը, ապա նրա մեջ մտնում է միայն մի բան, այն, վոր նա ներկա-
 յանում է մարդկային բանվորական ուժի ծախսում: Ինչպես յեր-
 ջակությունն, այնպես էլ զուլիակությունը, չնայած արտադրա-
 կան գործունեության այդ անարտադրության վորակային քարքերու-
 րանը, մարդկային ուղեղի, մկանների, զգեսի ... արտադրական ծախ-

ամենք են, և այդ մարդը էլ միևնույն մարդկային աշխարհն էն: ^{*)}
 Թայրանի մեզ մարմնացած միայն առաջին հասարակական աշխարհն է
 այդ մասն է հենց կազմում այն, ինչ վոր մենք անվանում ենք աշխարհ
նի արժեք: մեր ասածները հիման վրա մենք կարող ենք հետևյալ յե-
 րակացությունները հանել - աշխարհը յերկակի բնույթ ունի. նա մի-
 առմանակ և սպառողական արժեք է - հասարակական պահանջը բա-
 վարարող ոգրակար իր-ն արժեք - մարդկային միատեսակ աշխարհն է
 արգյուն: Թայրանի յերկակի բնույթն աշխարհային անարժեքային
 մեզ արդի ունեցող աշխարհն է յերկակի բնույթ արտահայտությունն
 է: Թայրանի հասարակությունը հակասական է: Նա գոյություն
 ունի վորպես առանցիկ աշխարհային արտադրողների անբողբոջուն, վորով
 չհակասորեն անկախ են, բայց վորոնցից ամեն մեկն աշխարհում է
 իր սեփական ռիսկով, աշխարհում է անհայտ սպառողի համար: Բայց
 միևնույն ժամանակ այդ աշխարհային արտադրողները փաստորեն աշխա-
 րհում են միմյանց համար, առանց իրար ծանաչելու, կամ միմյանց մա-
 սին անդեկություն ունենալու: Երանցից յուրաքանչյուրը կարարում
 է հասարակական անբողբոջուն աշխարհն է մի մասը: Ասկայն ա-
 մեն մեկի աշխարհն է անհոգորեն յերևան է գալիս կոնկրետ, մասնա-
վոր աշխարհն է չնով, արադադործի, կոշկակարի, գերջակի, գուլի-
 կի և այլն աշխարհն է չնով և գոյություն ունի արտադրության
 միջոցների մասնավոր սեփականության ակտիվների հիման վրա:
 Բորանականության պրոպետում մասնավոր արտադրողի աշխարհն
 է յերևան է բերում իր հասարակական բնույթը, սպառողական ար-
 ժեքն ընդունում է արժեքի չն: Թորեքի բովանդակությունն արտադրակար
 (վերացական) աշխարհն է: Թարարակար աշխարհն է հասա-
 րակական աշխարհն է չնն է աշխարհային անարժեքային մեզ:

Թայրանի աշխարհային անարժեքային մասնավոր աշխարհն է հա-
 սարակական աշխարհն է չնն է սրանում արտադրողներն, փոխա-
 նակության միջոցով ուր արդի յե ունենում վերացականացում (կոն-
 կրետ սպառողական արժեքներից, աշխարհն է կոնկրետ անարժեք-
 նի):

^{*)} Թարիս - "ΚΑΡΝΑΛ", հայ. I, յերես 8

նի): Կազմակերպված անարժեքային մեզ հասարակական աշխարհն
 է գոյություն ունի իր անհոգական չնով. այդ աշխարհն է անհա-
 սին բաշխված է առանցիկ աշխարհայինների միջև, կոլեկտիվի յուրա-
 քանչյուր անդամ գիրակցորեն կարարում է հասարակական աշխա-
 րանի իր բաժինը: Թայրանի անարժեքային անարժեքային մեզ, ինչպես անարժեք,
 աշխարհն է անհոգորեն յերևան է գալիս վորպես մասնավոր աշխարհն է:

Երա հասարակական գերը յերևան է գալիս աշխարհային արտադրող-
 ների թիկունքում, երանցից անկախ և երանց համար անհոգական է
 արդ: հասարակական աշխարհն է հենց այդ առանցիկ աշխարհային
 նը, վոր նա աշխարհային-հասարակական անարժեքային մեզ ար-
արակար աշխարհն է չնն է սրանում, արտադրակար աշխարհն է գա-
 չնում է արտադրական, արտադրողի միջև անարժեքային հարակ-
 կարագործի: Կորգառ արտադրակար աշխարհն է արժեքի բովանդա-
 կությունն է հանդիսանում նույնչափ էլ արժեքն է յերկայանում է միայն
 աշխարհային-հասարակական անարժեքային մեզ գոյություն ունեցող
 կարագործի: Թորեքի մեծությունը վորողվում է հասարակականության - ան-
 հրաժեշտ աշխարհն է, այսինքն այն աշխարհն է, վորն անհրաժեշտ
 է արդյալ աշխարհի արտադրության համար, անհրաժեշտի զարգացման
 արդյալ մակարդակի, արտադրողական ուժերի զարգացման արդյալ մա-
 կարդակի վրա: "Հասարակականության - անհրաժեշտ աշխարհն է ժամա-
 նակն, - ասում է մարիս, - այն աշխարհն է ժամանակն է, վոր պահան-
 ղվում է վորեն սպառողական արժեք պարարտելու համար արտադրու-
 քան գոյություն ունեցող հասարակականության - նորմալ պայմաններում
 և արդյալ հասարակության աշխարհն է միջին հմրության և աշխա-
 րան է միջին ինքնենտիվության դեպքում" ^{*)} Այսպես, հասարակա-
 նության - անհրաժեշտ աշխարհն է արտահայտում է հասարակա-
 կան աշխարհն է այն խանկը, վորն անհրաժեշտ է աշխարհն է արա-
 դրելու համար: Զուրափան չոր աշխարհ, արժեք ունենալով, շուկայում
 հրապարակ է գալիս, իբրև հասարակական աշխարհն է մի մասնիկ, վոր
 գործարկված է այդ աշխարհի արտադրության վրա: Թայրանի աշխարհն է

^{*)} Թարիս - "ΚΑΡΝΑΛ", հայ. I, յերես 5

[illegible][illegible]

I Ապրանձային փնտնության բնութագիրը և ապրանքի վերլուծությունը (անալիզը):

Բնական (նստուրալ) և ապրանձային փնտնություն: Արտադրության հասարակական բնույթը և մասնավոր սեփականություն: փոխանակությունը, Վորպես արտադրողների կապակցության միջև: Արդյունքի ապրանքի դառնալը: Ապրանքի յերկակի բնույթը: Ապագողական արժեք և փոխանակային արժեք:

II Արժեք պեղծող աշխատանք

Աշխատանքի յերկակի բնույթը: Մասնավոր և հասարակական, կոնկրետ և արսորակ աշխատանք: Կապակցություններն-անհրաժեշտ աշխատանք: Պարզ և բարդ աշխատանք: Աշխատանքի արտադրողականությունը և արժեք:

III Արժեքի կարգավորիչ դերը և ապրանձային ֆեյրիշիֆ:

Արժեքը, Վորպես արտադրական հարաբերությունների արտահայտություն: Արժեքի կարգավորիչ դերը և ապրանձային փնտնության մեջ: Արժեքի կարգավորիչ պարամետրերը բնույթը: Ապրանձային ֆեյրիշիֆը հասկացողությունը:

Դերակալ բաժնի մշակման համար-ապրանձային փնտնության բնութագիրը և ապրանքի վերլուծությունը.

Առաջադրության մշակումը պետք է սկսել պարզելով ամենից առաջ ապրանձային փնտնության պայքիֆիկ առանձնահատկությունները բնափնտնության համեմատությամբ: Աշխատանքի բաժանումը գոյություն ունի ամեն մի հասարակության մեջ, բայց բնափնտնության մեջ այդ բաժանումը կազմակերպված բնույթ է կրում, աշխատանքը բաշխվում է նախորդ: Բնափնտնության մեջ աշխատանքի արտադրանքներն ապրանքի չեն փոխարկվում. չկա շուկա, չկա փոխանակություն, կա աշխատանքի արդյունքների գիրակցական համազար բաշխում: Դեպքերում, աշխատանքի արդյունքը զնչ միշտ ապրանքի չէ և բնագույնի:

«Աշխատանքի արդյունքներն, - ասում է մարքսը, - ապագողական առարկա չէ ամեն մի հասարակական կազմի ժամանակ. բայց պարզապես մի պարամետրերն Վորոշ դարաշրջան աշխատանքի արդյունքը դարձնում է ապրանք: Դերակալության աշխատանքի տեսերիկական և հասարակական բաժանման առանձնահատկությունները, պետք է անցնել փոխանակության, Վորպես արտադրողների կապակցության ճեհ, վերլուծությանը: Այսպեղ պետք է հայտնաբերել ապրանձային փնտնության հիմնական հակասությունը-աշխատանքի հասարակական բնույթը և արտադրության միջոցների մասնավոր սեփականությունը լինելը: Այդ հակասության հերկանքն է անարբիհան՝ ապրանձային արտադրության անկազմակերպ վիճակը: Անհրաժեշտ է կենտրոնացնել ուղադրությունը Դերակալ հարցի վրա. ինչու փոխանակությունն ապրանքարտադրողների կապակցության միակ ճեհն է: Դրա համար հարկավոր է րալ ապրանձային փնտնության, ապրանքարտադրողների անզարգացման

կամ առանցնալով, նրանց միգրանտական կազմակերպված կապի
բացակայության մանրամասն բնութագիրը: Այդպիսի պայմաններում աշ-
խատանքի արդյունքին անխուսափելիորեն ապրանքի ջեւ սրանում, և
միայն ապրանքների փոխանակության միջոցով և հնարավոր դեպքում
ինքնուրույն արտադրությունների կապակցությունը: Ապրանքային ար-
տադրության ընդհանուր պայմանների հետ ծանոթանալուց հետո,
կարելի չէ անցնել ապրանքի վերլուծությանը: Ապրանքը, մարմնի
արտադրությանը, կապիտալիստական հասարակության հարա-
բերությանը, արտադրական ջեւն: Ապրանքի բնույթը, հակառակ է.
նա միաժամանակ և պատճառական արժեք և ներկայանում, և արժեք:
Յերեմի գիտնական ապրանքային աշխարհը, կրեանենի, վորնա բազմազան
վորակի շարքի հազար մի խաչաբղետ աշխարհ է. այսպես գույն կրե-
անենի կոշիկներ, խաբան, հաց և հազար ու մի ուրիշ առարկաներ: Դա այն
պատճառով, որ արժեքների առարկաների աշխարհն է, վորում, շնոր-
հիվ իրենց պէս-պէս հարկություններին, կարողանում են բազմա-
բարել այն կամ այն հասարակական պահանջը: Այսպես պէտք է մի
հարց առաջադնենք — ինչու խաչաբղետությունը չի հետաքրքրում
պատճառական արժեքի բնույթով: «Դրա համար, — ասում է մարքսը, — գո-
յություն ունի մի առանցքին գիտություն — ապրանքագիտությունը: Ինչու
յենի մենի հեռանում այդ վորակական բազմազանությունից և քոլոր
ապրանքները միարժեքության վերածում: Ապրանքներն, իբրև փոխ-
անակալիստ արժեքներ, վորակով միասեռ կամ միարժեք են. նրանք
իրարից արարելովում են միայն աշխատանքի այն խանակով, վոր
գործադրված է նրանց վրա:

Աշխատանքի նյութ.

Փոխանակությունը, վորպես ապրանքային հասարակության իրենական կապ.

Ապրանքային փոխանակության պայմանները.

Կապիտալիստական բարեկեցյան աշխարհի կառուցվածքն ուսումնասիրե-
լու համար յենթագրենի մի վայրկյան աշխատանքի պլանաչափ կազմակեր-
պություն ունեցող մի հասարակություն: Մենի հետազոտում կարող ենք, թե
թույլատրելի չէ արդյո՞ք և վորչափով է թույլատրելի նման յենթագրությունը:
Թող դա լինի մի հասարակություն, վորտեղ զարգացած է հասարակության
աշխատանքի բաժանումը և վորտեղ վոր միայն գյուղատնտեսությունն ան-
զաւրված է արդյունաբերությունից, այլ թե առաջինի և թե յերկրորդի աճն
մի ճյուղն աշխատավորների առանցքին խմբերի մասնագիտություն է դարձել:
Այդ հասարակության մեջ, նշանակում է, կա գյուղատնտեսություն՝ և՛ անտա-
ռապահներ, և՛ ջկնորսներ ու այգեպաններ, կան նաև կոշակաւորներ ու դեր-
ջակներ, փականագործներ ու դարբիններ, մանողներ ու զուլհակներ և այլն:
Հասարակությունն ամբողջովին ապահովված է թե աշխատանքի և թե ար-
դյունքների բոլոր արեսակներով: Այդ արդյունքներից, շար կամ իիջ փանա-
կությանը, հասարակության բոլոր անդամներին էլ բաժին է հասնում, փանի
վոր աշխատանքին ընդհանուր է, նախորդ բաշխված և պլանաչափ կազ-
մակերպված վորն է հեղինակության կողմից — լինի դա կառավորությանը
նախալական որենի, ճորտատիրական իրավունք կամ կազմակերպության
վորն է մի այլ ջեւ: Երաւենալի աճելի պարզ լինի, յերեւակայենի, թե դա կոճմո-
նիստական համայնի է հանրային սեփականությանը, ինչպիսին արեսնում ենք
Դեդկաստանում: Յենթագրենի էլի մի վայրկյան, վոր աշխատանքի բաժանումն
այդ համայնի մեջ շար աճելի չէ առաջ գնացել, փան պատմականորեն հա-
մապատասխանում է իսկական գրությանը, և վոր համայնի անդամների մի
մասը բացառապէս գյուղատնտեսությանը է պարապում, մինչդեռ մնացած
բոլոր աշխատանքները կատարում են մասնագետ արեստատները: Այդ

համայնքի անդամները պարկերը միանգամայն պարզ է մեղ համար. հասարակության անդամները միասին հողի և արտադրության բոլոր միջոցների տերն են: Նրանց ընդհանուր կամքն է վորոշում, թե ինչ, չե՞րք և յուրաքանչյուր արդյունքից վորվան պետք է արտադրվի: Արտադրած ածրողարդյունքը պարկանում է բոլորին հավասար չափով, բաշխվում է բոլորի միջև, նրանց պահանջների կամ կարիքների համապատասխան:

Այժմ չենք գրեմ, վոր մի գեղեցիկ որ այդ ջնով կառուցված կոմունիստական համայնքում վոնջանում է հասարակական սեփականությունն, իսկ դրա հետ միասին վերանում է նաև հասարակական աշխատանքը և արտադրությունը կարգավորող ընդհանուր կամքը: Այդ մոտենքին ջնով բերած աշխատանքի վարձապահ բաժանումը, հասկանալի չե՞րք ինչպես, մում է նույնը: Կոշակարը զարունակում է աշխատել իր կազապաներով, հացթուխը միայն իր վառարանն է ճանաչում, դարբինն իր դարբենը, մործի գործածությունը և այլն: Ասկայն կորվել է այն շղթան, վոր կապում էր առաջ այդ բոլոր մասնագիտական աշխատանքները և դարձնում նրանց հասարակական անդամություն: Այժմ յուրաքանչյուրը - գյուղատնտեսը, կոշակարը, հացթուխը, փականագործը, զուլհակը և այլն - իր բախարին են թողնված: Յուրաքանչյուր մեկն այժմ ազատ և անկախ մարդ է: Դամայնքն այժմ այլևս չի կարող միգամրել նրա գործերին, վոչ վո՞ւ չի կարող երմայն նրան, վոր նա բոլորի համար աշխատի, բայց վոչ վո՞ւ էլ չի հոգում նրա կարիքների մասին: Դամայնքը, վոր մի ածրողություն էր ներկայացնում, արոհվեց առանցքին արոմների, առանցքին մասերիկների, ինչպես մի հայելի, վոր ընկնում և փշուր-փշուր է վինում: Յուրաքանչյուր մարդ կարծես դառնում է առանց նայած, որում ճախրող մի փոշեհար և պետք է ինքն իր համար ճանապարհ բանա: Ինչ կդառնա այդ համայնքը, վորի գլխին հանկարծակի այգախի փոթորիկ պայթեց: Ինչ պետք է անեն հեղեղալ որն իրենց բախարին ջգված այդ բոլոր մարդիկ: Դամարջակությունը կարելի չէ մի բան ասել միայն, վոր նրանք հեղեղալ որն ամենից առաջ կշարունակեն առաջվա նման աշխատել, վորովհետև քանի դեռ մարդկային պահանջները չեն կարող առանց աշխատանքի բավարարվել, ամեն մի մարդկային հասարակություն պետք է աշխատի: Ինչ հեղաշրջումներ ու փոփոխություններ են վոր պետք ունենան հասարակության մեղ, այնուամենայնիվ աշխատանքը չի կարող վոչ մի վայրկյան կանգ առնել: Այդ պարճառով էլ կոմունիստական

հասարակության նախկին անդամները նրանց միայնող կապերը կորվելուց և ամեն մեկը իր բախարին թողնվելուց հետո, ամենից առաջ կշարունակի իր աշխատանքը: Յեղ վանի վոր մեկն չենք գրեցին, վոր աշխատանքն արգեն հասել է մասնագիտացման, ուստի յուրաքանչյուրը նրանցից կարող չլինի աշխատել այն առարկայում, վորը դարձել է նրա արհեստը, պրոֆեսիան և արտադրության այն միջոցների ողնությունը, վորոնց նա արհեստավորում է - կոշակարը կոշիկներ կատարապի, հացթուխը հաց կրթի, զուլհակը գործվածքներ կատարապի, գյուղացին համար կցանի և այլն:

Ասկայն այսպեղ հենց միանգամից դժվարություններ են առաջ գալիս: Այդ արտադրողներից ամեն մեկը, ճիշտ է, չափազանց կարևոր և շարանհրաժեշտ կենսական առարկաներ է պատրաստում, այդ մասնագիտությունից ամեն մեկը - կոշակարը, հացթուխը, դարբինը, զուլհակը - չերեկ դեռ հասարակության ոգրակար անդամն էր համարվում, առանց վորի հասարակությունն անկարող է պահպանել իր գոյությունը: Նրանցից յուրաքանչյուրը կարևոր տեղ էր գրավում այդ հասարակական ածրողություններից: Իսկ այժմ ինքն այդ ածրողությունը դադարել է այլևս գոյություն ունենալուց, և ամեն մեկը կարծես ինքն իր համար է ապրում: Ասկայն վոչ վո՞ւ չի կարող միայն իր աշխատանքի արդյունքով ապրել: Կոշակարը չի կարող իր բոլոր կոշիկներն սպառել կամ գործադրել, հացթուխը չի կարող հացով բավարարել իր բոլոր պահանջները, գյուղացին կարող է, չնայած համարով լի իր շրեմարաններին, սովից և ցրտից մեռնել, չերե նա միայն հացահատիկ ունենա իր փրածագրության րակ: Յուրաքանչյուրը բազմապես պահանջներ ունի, բայց իր սեփական աշխատանքով կարող է այդ պահանջներից միայն մեկին բավարարություն րալ: Այդ պարճառով էլ նրանցից ամեն մեկն անպայման կարիք է պոում վորոշ չափով բոլոր մյուս անդամների արդյունքների: Նրանք բոլորն էլ մեկը մյուսից կախումն ունին:

Ասկայն ինչպե՞ս իրականացնել այդ կախումը, չերք գիտենք վոր առանցքին արտադրությունների միջև այլևս վոչ մի հարաբերություն և վոչ մի կապ չկա: Կոշակարը իրար կերպով պոում է հացթուխի հացի կարիքը, բայց այդ հացը ջնով բերելու վոչ մի միջոց չունի. նա չի կարող հացթուխին արհատել, վոր իրեն հաց մատակարարի, քանի վոր նրանք չերկունն էլ հավասար, ազատ և անկախ մարդիկ են: Չերե նա ցանկա-

նում եւ հաջորդել աշխարհն ի արդշունից ոգւովն, ապա, պարզ եւ, զոր աչք կարող եւ անել միայն փոխադարձ համաշարժութեամբ, աչք-
 անիւն յերեւելն եւ իր հերթին եւ կողակարի աշխարհն ի արդշուն-
 փնէրի կարիքն զգում եւ ճիշտ նույն դուրսն մեզն գտնվում, ինչ զոր
 կողակարը: Ինչպէս աչք հանգամանին եւ փոխադարձ համաշարժութեան
 հողը: Կողակարը կողիկներն եւ քաղիս հաջորդին, զորպէսզի նրանից
 հաջ ապաւնա: Կողակարն ու հաջորդը փոխադարձաբար փոխանան
 իրենց արդշունիները եւ յերկուսն եւ կարող են այժմ բաժարարել իրենց
 պահանջները: Այսպիսով դուրս եւ գալիս, զոր բարձր զարգացման հա-
 ման աշխարհն ի բաժան գեպտում, յերբ արարողները մեկը մյուսից
 միմեկմայն անկախ են եւ նրանց մեզ չկա զորեւ կազմակերպութեան
 զանազան քննակի աշխարհն ի արդշունիները բոլորի մեզ բաշխե-
 լու միակ ծանապարհը փոխանակութեանն եւ: Կողակարը, հաջորդը,
 գիշողաբնութիւնը, մանողը, զուլիակը, փականագործը՝ բոլորն եւ փոխ-
 դարձաբար փոխանակում են իրանց արդշունիները եւ աչքպիսով բա-
 ժարարում իրենց պահանջները: Այսպիսով փոխանակութեանը նոր
 կապ եւ սրտից իրարից անզարգացման եւ կարգման, մասնավոր արարող-
 ւորի միջեւ: Արարողութեանը եւ սպառումը, խաչաչման համաշարժ ան-
 բողը կշանիւր կարող են նորից սկսել, իսկ զոր փոխանակութեանը
 նրանց հնարավորութեան քմեց նորից միջանց համար աշխարհն,
 աչքանիւն դարձյալ հնարավոր դարձրեց հասարակական գործակցու-
 րանը, հասարակական արարողութեանը, թեւ իրարից բաժան-բա-
 ժան մասնավոր արարողութեան կեղծի քակ:

Անկախ այս հասարակական գործակցութեան մի բոլորովին նոր
 յարաբարակ ջնն եւ, զորին պէտք եւ մեկն ալեկ մոր ծանոթանալ: Յու-
 րախանջութեան աշխարհն եւ իր ռիսկով, յուրախանջութեան արարողում եւ իր
 հաշվին, իր սեփական հաշտցողութեամբ: Եւ այժմ, իր գոյութեանը պահ-
 պանելու համար պէտք եւ աչքպիսի արդշունիներ արարողի, զորոնց կա-
 րիքն ինքն իր զգում, բայց զորոնք հարկավոր են ուրիշներին: Աչքպի-
 սով ամեն մեկն աշխարհն եւ մյուսների համար: Աչք բանն ինքն ըստ
 ինքնան զոր մի առանցին եւ նոր բան ի ներկայացնում: Կոմմունիստ-
 կան համայնքում եւ բոլորն իրար համար ելին աշխարհն, առանցիս-
 հարակն աչքպիսի այն եւ, զոր այժմ յուրախանջութեան իր արդշունիւր քա-

լիս եւ փոխանակութեան միջոցով եւ միմեկին հեկց նույն կարգով կարող եւ
 սրանալ մյուսների արդշունիները: Այսպիսով յուրախանջութեան այժմ, զոր-
 պէսզի իրեն հարկավոր արդշունիներն սրանա, պէտք եւ իր աշխարհն-
 իով աչքպիսի արդշունիներ արարողի, զորոնք կանխորոշման են փոխ-
 անակութեան համար: Կողակարը պէտք եւ շարունակ կողիկներ կարի, զոր-
 ոնք իրեն հարկավոր չեն, անգրաւար են, ներկայացնելով իր համար
 կորած աշխարհն: Երանց ոգրակարութեանը միայն այն եւ, զոր կողա-
 կարը կարող եւ փոխանակել նրանց աչքպիսի արդշունիների հետ, զոր-
 րոնց կարիքն զգում եւ: Եւ աչքպիսով կողիկները կարում եւ փոխանակե-
 լու նպատակով, աչքանիւն նրանց արարողում եւ իրեն ապրանք: Յուրախան-
 ջութեան այժմ կարող եւ բաժարարել իր պահանջներն, աչքանիւն ջնն ի ներքեւ ո-
 րիշների արարողում արդշունիները միայն այն գեպտում, յերբ իր արարողու-
 րան քակ ունի աչքպիսի արդշունիներ, զորոնց կարիքն զգում են ուրիշները
 եւ զորոնց նա սրտիցն եւ իր աշխարհն: Ուրիշ խոսով, յուրախանջութեան
 սրանում եւ մյուսների արդշունիների մի մասն, աչքանիւն հասարակական
 աշխարհն իր բաժինը միայն այն գեպտում, յերբ նախելը շուկա յե
 դուրս գալիս իր ապրանքով: Յուրախանջութեան փոխանակութեան
 համար պարարտաբար արդշունիներ իրավունք եւ քաղիս նրան զորոշ բաժին
 պահանջել ամբողջ հասարակական արդշունիից: Ամբողջական հասա-
 րակական արդշունի, ճիշտ եւ, գոյութեան չունի այժմ այն ջնն, ինչ ջնն զոր
 ունի կոմմունիստական համայնքում, ուր նա (արդշունի) անմիջորէն իր ան-
 փողութեամբ ներկայացնում էր, համայնքի ամբողջ հարաբարութեանը եւ հետո
 միայն բաշխվում, ուր բոլորն աշխարհն ելին ընդհանուր համաշարժութեամբ
 համայնքի հաշվին եւ նրա ղեկավարութեամբ, եւ արարողութեան արդշունի
 լույս աշխարհն իր դուրս գալիս արդեւ զորպէս հասարակական արդշունի
 եւ հետո միայն անցնում համայնքի առանցին անգամներին՝ մասնավոր ապա-
 ժան համար: Այժմ միմեկմայն հակառակն եւ քմեց ունենում: Յուրախանջու-
 րն արարողում եւ, զորպէս մասնավոր անհար իր ռիսկով, եւ պարարտաբար ար-
 դշունիները միայն փոխանակութեան արդշունում են կազմում զորոշ գումար,
 զորը կարելի չե դիպել, զորպէս հասարակական հարաբարութեան: Յուրախանջու-
 րի բաժինն, ինչպէս հասարակական աշխարհն, աչքպիսի եւ հասարակա-
 կան հարաբարութեան մեզ, ներկայացնում եւ այն ապրանք, զոր նա պարարտաբար
 եւ իր սեփական աշխարհն ի փոխանակելու յե դուրս թերեւ մյուսների հետ:

Յուրաքանչյուր մասնակցութունն ածողական հասարակական աշխատանքին այժմ վոյ թե նախորդ նրան չույց տված, հարկադրած աշխատանքի վորոշ խնայող է արտադրելով, այլ պարտադիր արդյունքով՝ ապրանքով, վորը նա հրապարակ է բերում իր սեփական ազատ հայեցողութեամբ: Այժմ ամեն մարդ իր սեփական, վոյնչով չսահմանափակված, տերն է: Դամայնի հեղինակութունն այլևս գոյություն չունի: Բայց յերես նա չի աշխատում, վորինք էլ չի պատկանում իրեն փոխանակություն մուսուկների աշխատանքի արդյունքներ: Այսու կողմից, այժմ յուրաքանչյուրն առանցին վերցրած վորքան էլ զանապրութեամբ նա աշխատի, այնուամենայնիվ չի կարող վարած լինել, թե կարանա իրեն հարկավոր կենսական մթերքները, խանի վոր վոյ վոյ այլևս պարտավոր չե այդ մթերքները փալ նրան, թեկուզ իրեն փոխանակություն: Փոխանակությունը տեղի չե ունենում միայն փոխադարձ պահանջի դեպքում: Այժմ ինդիւրը վերաբերում է վոյ թե համայնքին, վորպես մի ածողական, վորի հետ պետք է նա գործ ունենար և վորը միշտ աշխատանքի պահանջ էր դրած, այլ համայնքի առանցին անգամներին: Յերես տեղում համայնքում կողիկների պահանջ չկա, ապա կողակարը վորքան էլ զանապրութեամբ աշխատի և վորքան էլ լավ ապրանք պարտադիր, այնուամենայնիվ վոյ վոյ նրա ապրանքը չի առնի և նրա փոխարեն հաց, միս և այլն չի փալ: Այժմ նա պատկանում է միայն այն չափով, ինչ չափով վոր նրան հարկավոր է աշխատանքը, այսինքն Ֆիլսոֆի չափով, վոր չափով նրա արդյունքն ընդունվում է մուսուկների հետ փոխանակվելու համար: Ինչպես, յուրաքանչյուր մարդ աշխատում է, ինչպես վոր ջանկանում է, վորքան վոր ուզում է և կարարում է այն աշխատանքը, վորը ջանկանում է: Միակ վկայությունը, վոր նա, Ֆիլսոֆի, արտադրել է այն, ինչ վոր հարկավոր է հասարակության, վոր նա փաստորեն հասարակայնություն-անհրաժեշտ աշխատանք է կատարել, այն փաստն է, վոր նրա արդյունքը փոխանակվում է մուսուկների արդյունքների հետ: Ինչպես, հասարակական փեսակներից վոյ բոլոր աշխատանքներն են ոճոված նախապես արժեքով և նպատակահարմարությամբ, թեկուզ փոքր աշխատանքը լինի շատ զանապրութեամբ կատարված և հազոր, արժեք ունի միայն արդյունքը, վորը բախտ ունի փոխանակվելու, իսկ այն արդյունքը, վորը վոյ վոյ չի ընդունում փոխանակվելու իր արդյունքով, վորքան էլ այդ ապրանքը լավ չլինի, արժեք չի ներկայացնում և կորած աշխատանք է դառնում:

Այժմ յուրաքանչյուր մարդ, վորպեսպի ոգովի հասարակական արտադրության արդյունքով և, հետևաբար, մասնակցի հասարակական աշխատանքին, պետք է

ապրանք արտադրի: Ասկայն վոյ վոյ նրան նախապես չի առնում, թե իսկապես նրա աշխատանքը հասարակայնություն-անհրաժեշտ աշխատանքի համարվելու չէ թե վոյ, այդ բանը նա իմանում է միայն այն ժամանակ, յերես նա արանքին ընդունվում է փոխանակության համար: Նրա մասնակցությունը հասարակական աշխատանքին և արդյունքին ապահովված է միայն այն դեպքում, յերես արդյունքը հասարակայնություն-անհրաժեշտ աշխատանքի, այսինքն փոխանակային արժեքի կնիքին է արժանանում: Իսկ յերես նրա արդյունքը չի ընդունվում փոխանակության համար, այդ նշանակում է, վոր նա այնպիսի արդյունք է տվել, վորը վոյ մի արժեք չունի և, հետևաբար, հասարակական փեսակներից նրա աշխատանքն ավելորդ է յեղել: Այսպիսով, մեր կողակարին հասարակության հետ կապում են յուրաքանչյուր առանցին դեպքում նրա փոխանակած կողիկները, ընդհանուր այն ապրանքը, վորը փոխանակային արժեք ունի: Ասկայն հացթուրը, զուհակը, գյուղացին ևս գտնվում են նույն դրության մեջ, ինչ վոր մեր կողակարն է: Զե՛ վոր հասարակությունը գումարն է միայն այդ բոլոր առանցին ապրանքարտադրողների, վորոնք աշխատում են փոխադարձաբար մեկը մյուսի՝ փոխանակության համար: Դրա համար էլ հասարակական աշխատանքի և հասարակական արդյունքների գումարը, վոր սրացվում է այն դեպքում, ամենին չի համապատասխանում առանցին անգամների բոլոր աշխատանքների և արդյունքների գումարին, ինչպես փոքր ունեք առաջ հասարակական կոմունիստական փեսություն մեզ: Այժմ այս կամ այն մարդը կարող է զանապրութեամբ աշխատել, իսկ նրա արդյունքը, յերես վոյ վոյ չի վերցնում փոխանակվելու, հաշվի չի առնվում և դառնում է ավելորդ բան: Արմիայն փոխանակությունն է լուծում այն հարցը, թե վոր աշխատանքն ու վոր արդյունքներն են անհրաժեշտ և նշանակալից հասարակության համար:

Փոխանակության դերն ապրանքային փեսություն մեջ.

Յերես մեզ միայնակ աշդ բոլոր մոմենտները, կրեանելով վոր առանց վորեւ միջամտության և կարգավորման ապրանքային փոխանակության հետք այդ միակ փաստը վորոշում է յերես փեսակի հարաբերություններ:

1. Դասարակութեան յորախանջութիւնը անգամի մասնակցութեանը հասարակական աշխարհին: Այդ մասնակցութեանը թէ ըստ վորակի և թէ ըստ քանակի, համայնէր չի վորոշում նախորդի աչգ անգամի համար, ալ հասարակութեան կամ ժողովում ե հետին թվով, յետք նա ներկայացնում ե իր պատրաստի արդյունքը: Առաջ յետ կողակաւորի պատրաստութեան մեկն մի զուգ Կողիկը հենց սկզբից, դեռ եւ կազմաւորից չհանած, անմիջորեն հասարակական աշխարհէն եր ներկայացնում: Այժմ նրա կողիկներն ամենից առաջ մասնավոր աշխարհէն եւ ներկայացնում, վորին վոչ վոչ ջեռի չի քալիս: Այնուհետեւ աչգ կողիկները զոկզկում եւն ապրանքաշին շուկայում և խանի զուգ վոր վերջնում եւն փոխանակութեան համար, կողակաւորի հենց աչգիւն զուգ կողիկները վրա գործադրած աշխարհէն ե միայն համարվում հասարակական աշխարհէն: Դակառակ դեպքում աչգ կողիկները յետն եւն, վորպէս կողակաւորի մասնավոր աշխարհէն արդյունք և արժէք չեն ներկայացնում:

2. Դասարակութեան յորախանջութիւնը անգամի բաժինը հարձակութեան մեզ: Առաջ կողակաւոր բաշխման ծանուցարհով եր պահում իր բաժինը համայնքի արքադրած արդյունքներէն: Այդ բաժինը վորոշվում եր նախ ընդհանուր բարեկեցութեան աւարձանով, համայնքի գոյքի քոյքալ վիճակով, իսկ յետորդ՝ անգամների պահանջներով կամ կարիքներով: Ամենի բաշխմանը ընդամենիւ պէտք ե ամենի շար պահանք, իսկ փոքր ընդամենի: Գերմանական չեղերը յետք քաղթեցին Յեվրոպա և հասարակութեան Դոմէնական կաշարութեան փափակների վրա, նրանք իրենց մեզ բաժանեցին նվաճած հողերը. հողերի աչգ բաժանման մեզ վորոշ դեր եր կարարում նաև ընդամենի մեծութեանը: Դոմէնական համայնքը, վոր դեռ 80-ական թվերին եր ջեռնարկել հողերի պարբերական բաժանմանը, բաժանում կարարելիս ուշագրութեան եր առնում „ուրող շինարհ“ թիւը յորախանջութիւնը ընդամենիւ: Իսկ փոխանակութեան ընդհանուր արհարհութեան զեպքում վերանում ե ամեն մի փոխարարութեան հասարակութեան քոյքալ աւագամի պահանջների և նրա բաժին հարարութեան, ինչպէս և վերջինիս ու հասարակական հարարութեան չափի միջև: Այժմ հասարակական հարարութեան յորախանջութիւնը մասնակցութեան հարցը վճարում ե միայն աչգ արդյունքների իմանք վրա, վոր նա գործ ե յետում ապրանքաշին շուկա և միայն աչգ չափով, վոր չափով վոր աչգ արդյունքների ընդամենում եւն փոխանակութեան համար և ծանուցվում հասարակայնորեն անգ

հրաժեշտ:

3. Յեվ վերջապէս, փոխանակութեան մեխանիզմով ե կարգավորվում հենց աշխարհէն հասարակական բաժանումը: Առաջ համայնքը վորոշում եր, թէ իրեն հարկավոր եւն աչգան գոյնարարական աշխարհներ, աչգան կողակաւոր, հաշտութիւն, փականագործ, դարբին և աչգ: Աւարքեր արհեստների ճիշդ փոխարարութեան, ինչպէս և աշխարհէն աչգ բոլոր կարևոր ճյուղերի գործունեցութեան հոգան ընկնում եր համայնքի և նրա ընտրած պաշտօնական անչաւնց վրա: Իսկ աչգար և անաստմանափակ փոխանակութեան դեպքում աչգ փոխարարութեանը կարգավորվում ե հենց փոխանակութեանը: Այժմ վոչ վոչ չի ստիպում կողակաւորին, վոր նա կողիկ կարի: Յետե նա ցանկանա, կարող ե ապեն փանփուրներ կամ ֆառան (մանկական խաղալիք) շինել: Բայց նա կարող ե նաև յետե փեֆն ուլի, կողակաւորութեան փոխարեն զուլիակութեանը, մանածագործութեանը պարապել, կամ վոսկերից դառնալ: Վոչ վոչ նրան չի աւում, թէ հասարակութեան առհասարակ նրա կարիին զգում ե, թէ վոչ, կամ նրա կարիին զգում ե արդյոք, մասնավորապէս, վորպէս կողակաւոր: Ծիշք ե, ընդհանրապէս աւան, հասարակութեանը կողիկ կարիի ե զգում. բայց վոչ վոչ աչգ չի վորոշում, թէ խանի կողակաւոր ե հարկավոր հասարակութեան աչգ պահանջը բաւարարելու համար: Դարկավոր ե արդյոք քոյքալ կողակաւոր, ամենի շար զուլիակի կամ դարբինի կարիի չկն արդյոք՝ աչգ բանը վոչ վոչ չի աւ մեր կողակաւորին: Բայց աչգ, ինչ վոր նրան վոչ վոչ չի աւում, նա աչգ բանն իմանում ե ապրանքաշին շուկայում: Յետե նրա պատրաստութեան կողիկները վերջնում եւն փոխանակութեանը, նա իմանում ե, վոր հասարակութեանը նրա կարիին զգում ե, իրեն կողակաւորի, և ընդհանրապէս, նա կարող ե ամենալավ ապրանքը պատրաստել, բայց յետե մոռ կողակաւորները հարկավոր չափով բաւարարել եւն յեղած պահանջը, ապա նրա ապրանքն ամենորդ ե: Յետե աչգ բանը կրկնվում ե, նա պէտք ե թողնի իր արհեստը: Ամենորդ կողակաւորին մեխանիկորեն աչգալիս ե դեն շարքում հասարակութեան, ինչպէս որինակ կենդանական որգանիւմը դուրս ե շարքում ամենորդ նյութերը: Աչգ որից, յետք կողակաւոր աշխարհէն աչգալ չի ընդունվում, վորպէս հասարակական աշխարհէն, նա զարապարարվում ե ամենաառնութեան: Իր սեփական գոյնութեանը պահպանելու նպատակով ուրիշների համար արդյունքներ արքադրելու անհրաժեշտութեանը վերջ ի վերջո մեր կողք ընկած կողակաւորին հրում ե դեպքի մի ուրիշ արհեստ, որ կա ամեն, դեռևս լիով բաւարարված պահանջ անենք, դեպք զուլիակութեան կամ դեպքի բեռնակրութեան, և աչգալիս ամեն

կլում եւ այս վերջին արեւարեւոր բանավորական ուժի պակասը: Այսպիսով
 վոչ միայն պահպանւում եւ քարքեր արեւարեւոր ճիշդ պրոպոգանդան, այլ և հենց
 իրենից արեւարեւոր յերթ անհաշտանում են, յերթ առաջանում: Յերթ վերանում
 եւ հասարակութեան վորեւ պահանջը կամ բազմաթիւն աջ արդյունքներով,
 իսկ միայն այժմ էր, այդ բանը չի վորոշւում հենց իրենց անդամների կողմից, ինչ-
 պէս րեւոյ յերթ ունենում կոմմունիստական համայնքում, և աշխարհւորներին
 մի արեւարեւոր միութեան չեն փոխադրում: Այդ արարածայնքով եւ հենց ուղղակի
 նրանով, վոր հեապան արդյունքները գնող չեն գրեւոր:

Առանց վորեւ քարքեր ուժի միջամտութեան, առանց առանցիկ անդամների
 փոխադարձ համաշխարհային, առանցիկ բեկորները, լավ թե վար, նորից կապ-
 վում և մի անբողջութեան են կապում: Բոլորականութեան եւ այժմ յերթանկո-
 րեն, զրեան յերթանկո իման, կարգավորում անբողջ րեւութեանը: Եւ յե կապ
 հասարակութեան առանցիկ արարողութեան միջև, ստիպում նրանց աշխարհելու, կար-
 զավորում նրանց աշխարհելի բաժանումը, վորոշում նրանց հարստութեանը և
 այդ հարստութեան քաշիւմը: Բոլորականութեան եւ կառավարում հասարակ-
 րեանը: Յիշք եւ, յերթ աշի առջև ճեռնող առանց այդ կարգը մի փոքր յարահապակե:
 Դասարակութեան այժմ բոլորովին այլ րեւութեան, իսկ առաջ համայնքի կոմմունի-
 տական կազմի ժամանակ: Առաջ եւս մի սերտ անբողջութեան էր կապում, մի
 րեւութեան յեռնակի, վորի անդամներն անել էին իրար հետ և ամուսնից րեւութեան
 զոգվում էին իրար: Իսկ մի ամուսն և նույն իսկ, յերթ կուպի, վոսկրացան, անշարժ
 որդանից էր: Իսկ այժմ հասարակութեանը ներկայացնում եւ թույլ հանգուցցե-
 րով կապվում մի կապված, վորի առանցիկ ողակներն ամեն թույլ իսկ զոգվում են
 և նորից միանում: Իրով, յերթ րեւութեան, վոր վոչ վոչ մեր կողակարիւնի առանց, թե
 եւս րեւութեան եւ աշխարհի, թե ինչ և ինչպէս պիտի արարողը: Եւս կողմից են վոչ վոչ
 նրան չի հարցնում, թե եւս կենսական մեթոդների կարիք չգում եւ արդյոք և թե ինչ
 մեթոդների և ինչ իսկականութեան: Եւս վոչ նրա հետ գործ չունի: Դասարակութեան
 համար եւս գոյութեան չունի: Եւս իր գոյութեանը արարածայնքում եւ հասարակ-
 րեանը միայն այն մոտեցիւն, յերթ հրապարակ եւ զաւրա ապրանքային շուկայում
 իր աշխարհելի արդյունքներով: Եւս գոյութեանը ընդունւում եւ, յերթ ընդունւում
 վում եւ նրա ապրանքը: Եւս աշխարհելի հասարակութեանը անհրաժեշտ աշ-
 իսարանի եւ համարում, և եւս ինչը հասարակութեանը անհրաժեշտ, միայն
 այն չափով, վորչաք վոր նրա պարտաւարան կողակներն ընդունւում են փոխ-
 անկութեանը: Եւս հասարակական հարստութեանից կենսական մեթոդներն եւ արար-

նում զարքաւ միայն այն չափով, վորչաք վոր նրա կողակներն ընդունւում են
 իրեն ապրանքը: Դեռեւարար իրեն մանավոր անցն, եւս հասարակութեան անդամ
 չե, և նրա աշխարհելի, իրեն մանավոր աշխարհելի, զեռ հասարակական չե:
 Եւս հասարակութեան անդամ եւ դառնում միայն այն ժամանակ, յերթ փոխանա-
 կութեան համար դիտանի արդյունքներ՝ ապրանքներ եւ արարողում և միայն այն
 վայրկյանը, յերթ եւս զեռ կարող եւ փոխանակել իր ապրանքը: Կենսական մի փոխանա-
 կան կողակ նրան զարքնում եւ հասարակութեան անդամ և ամեն մի չափը չափա-
 վում կողակ նորից նրան դուրս եւ իսկում հասարակութեան շարժերից: Կողակարի-
 րեն աշխարհելի, իրեն մարդ, կապակցութեան մեզ չե հասարակութեան հետ (միայն
 նրա կողակներն են կապում նրան հասարակութեան հետ, այն եւ միայն այն զեռ-
 վում, յերթ այդ կողակները փոխանակային արժեք ունեն և կարող են վաճառել
 իրեն ապրանքը): Այդ կապը, հեռեւարար, միակն չե, այլ անընդհար կերպով
 վերակախող և իսկող: Բացի մեր կողակարից, նույն գոյութեան մեզ են գրե-
 վում բոլոր միւս ապրանքարարողները: Բոլորն եւ այդ հասարակութեան մեզ
 ապրանքարարողներ են, իսկ վոր միայն փոխանակութեան միջոցով կարելի չե
 կենսական մեթոդներ սրանալ և ամեն մեկը, հեռեւարար, պիտի եւ հրապարակ զա-
 իր ապրանքով: Ապրանքի արարողութեան եւ մարդկանց գոյութեան պայմանը:
 Անք առջև մենի րեւութեան են մի այնպիսի հասարակակարգ, ուր բոլոր մարդիկ ա-
 րարում են զար-զար, վորպէս կողակացան անհարներ, վորով գոյութեան չունեն
 մեկը մեկու համար, վորով միայն իրենց ապրանքների միջոցով են հաղորդարար
 կապվում եւ արակական անբողջութեան հետ, կամ գուրս շարքում այդ անբողջ-
 րեանից, մեր առջև մենի րեւութեան են մի վերին ապրիանի շարժում և անկայուն
 հասարակութեան, վորի անդամներն ինչ վոր մի անընդհար զրապարկարի մեզ
 են գրեւոր:

Մենի րեւութեան են մի, վոր պլանաւար րեւութեանը վոնչապում և փոխ-
 անկութեան հրապարակ զաւր մի անբողջ հեղաշրջում առաջ բերեց մարդկանց
 հասարակական կյանքում՝ վորից գլուխ փոխելով անբողջ հասարակութեանը:

Ու կողակներդ — «ВВЕДЕНИЕ В ПОЛИТИ-
 ческую экономию» (Ինդուստրիալ րեւութեանի
 րանքներ)

Ապրանքի յերկու ազգակները (ֆակտորները), սպառողական արժեք և արժեք
(արժեքի սուբյեկտիվության և արժեքի մեծությունը):

Այն հասարակությունների հարստությունը, Վորենց մեզ իշխում է արտադրության կապիտալիստական յեղանակը, ներկայացնում է „ապրանքների խոշոր կուտակում“, ^{*)} իսկ առանցքին ապրանքը՝ այդ հարստության փարթևական ձևը (նրա սկզբնաղբյուրն է)։ Պրա համար ել մեր հեղափոխությունն սկսվում է ապրանքի վերլուծությամբ։

Ապրանքն ամենից առաջ արտաբերվում առարկա չէ, մի իր, վորն իր հարկություններով ընդունակ է բավարարելու վորևէ մարդկային պահանջ։ Այդ պահանջի բնույթը՝ անկախ նրանից, սրածուխից է բխում, քե յերևակայությունից (ֆանտազիա)՝ վաղ մի փոփոխություն չի մրցնում խնդրի մեջ ^{xx)}։ Եղանակություն չունի նույնպես, քե ինչպես է րվյալ իր բավարարում մարդկային պահանջը՝ անմիջորեն, վորպես գոյության միջոց, այսինքն վորպես սպառման առարկա, քե զարդուղի ճանաչարհով՝ վորպես արտադրության միջոց։

Յուրաքանչյուր ոգրակար իր, ինչպես որինակ յերկար, թուղթ և այլն, կարելի չէ իննության առնել յերկու րենակներից՝ վորակական և ֆանակական։ Յուրաքանչյուր այդպիսի իր բազմաթիվ հարկությունների մի ամբողջականություն է, աստի և կարող է ոգրակար լինել իր զանազան կողմերով։ Այդ զանազան կողմերի, հերքաբար նաև իրերի սպառման կամ գործադրության բազմազան յեղանակների յերևան հանելը պարմական զարգացման գործն է։ ^{xxi)} Եույնը պետք է ասել նաև

^{*)} Մարքս - „Капитал“, т. I, յերես 13

^{xx)} Կանկությունը յեղափոխում է պահանջը, դա հոգու արտրծակն է և հարուկ է նրան Եույնչափ բնականորեն, վորչափ խաղը հարուկ է մարմին... (իրերի) մեծ մասը արժեք ունեն, վորովհետեւ բավարարում են հոգու պահանջները։

^{xxi)} Իրերն ունեն իրենց հարուկ հարկությունը (intrinsic virtue - Բարբուն սպառն է վորոշում սպառողական արժեքի սպեցիֆիկ եղանակությունը), վորն ամենաբարձր անփոփոխ է մնում որինակ մազնիսի յերկար ձգելու ընդունակությունը։

Մազնիսի այդ յերկար ձգելու հարկությունն ոգրակար գարծալ միայն այն ժամանակ, յերբ նրա ոգրությունը հայտնաբերվեց մազնիսային բնառամիությունը։

ոգրակար իրերի ֆանակական կողմի համար հասարակական չափ գրնելու վերաբերությամբ։ Ապրանքային չափերի փարթևությունները վորոշվում են մասամբ հենց իրենց չափով առարկաների փարթեք բնույթով, մասամբ ել պայմանական են։

Ենթյալ իրի ոգրակարությունը՝ նրա այն հարկությունը, վոր նա կարող է բավարարել մարդկային այս կամ այն րենակի պահանջները, այդ իրը գարծնում են սպառողական արժեքի։ ^{*)}

Ասկայն այդ ոգրակարությունն ողում չի կարված։ Պայմանավորված լինելով ապրանքային մարմնի հարկություններով՝ նա այդ վերջինից գուրա գոյություն չունի։ Այդ պարեառով ապրանքային մարմինը, ինչպես որինակ յերկարը, ցորենը ալմաստը և այլն, ինքն ըստ ինքյան ներկայանում է սպառողական արժեք կամ բարի։ Նրա այդ բնույթը կարված չէ այն ժանգամանից, քե վորքան շատ կամ ինչ աշխարհակ պիտի գործ գնի մարդ նրա սպառողական հարկությունները յուրացնելու համար։ Ապառողական արժեքները իննելու ժամանակ նրանց ֆանակական վորակությունը միշտ ել յեղափոխվում է իրեն րվյալ, որինակ ժամացույցների համար վերջնում ենի գյուծին, փարանի՝ արլին, յերկարի՝ րուն և այլն։ Ապրանքների սպառողական արժեքներն առանձին ինքնուրույն գիտության-ապրանքագիտության առարկա չեն կազմում։ ^{xx)} Ապառողական արժեքն իրացվում է միայն սպառման պրոցեսում։ Ապառողական արժեքները կազմում են հարստության նյութական բովանդակությունը, անկախ այդ հարստության հասարակական ձևից։ Դասարակական այն ձևի ժամանակ, վորը կազմում է մեր հեղափոխության առարկան, նրանի (սպառողական արժեքները)

^{*)} Լորեն իրի բնական արժեք (Worth) նրա այն ընդունակությունն է, վորով նա բավարարում է մարդկային պահանջները կամ ճառացում մարդկային կյանքի հարմարությունների համար։

^{xx)} Գարում մենի գեռ համար ենի հանգիպում անգլիական գրողների յերկերում „Worth“ բառին՝ սպառողական արժեքի եղանակությամբ և „value“ բառին՝ փոխանակային արժեքի եղանակությամբ, դա միանգամայն համապատասխան է անգլիական լեզվի վորոշ, վորը պիում է կոնկրետ իրերը գերմանական բառերով եղանակել, իսկ վերացականները՝ գերմանական ծագումն ունեցող բառերով։

^{xxi)} Բարձրական հասարակության մեջ իշխում է fictio juris (իրականության հակասող յեղափոխություններ), քե յուրաքանչյուր մարդ, վորպես ապրանքների գնորդ, հանրաօրինական համայնապարտակ գիտելիքներ ունի ապրանքագիտությունից։

Տրամաբանական ներկայացում են փոխանակային արժեքի նյութական կրողները:

Փոխանակային արժեքն անենից առաջ պարկերանում է իբրև բանական փոխար-
քերաբյուր, իբրև պրապոզիա, Վորի մեջ մի րենսակի պատճառական արժեքները փոխ-
անակվում են մի այլ րենսակի պատճառական արժեքներով^{*)} այդ փոխարաբերությունը
պարզական է, չկապոփող^{*)} նախած րեղին և ժամանակին: Իրա համար էլ փոխան-
կային արժեքը բղում է ինչ Վոր պարահական և միանգամայն հարաբերական: Լիպրանի
նեթին իմանենար փոխանակային արժեքը (value intrinsèque), ըստ յերևույթին անկա-
րյուն է^{**)}:

... Յերե մի կողմ գնենի պարանխային մարմինների պատճառական արժեքը, ապա ն-
րանց մեջ կենա միայն մի հարկություն, այսինքն հենց այն հարկությունը, Վոր նրանի-
աշխարանի արդյունքներ են: Ասկայն այդ րենսակերից հենց ինքն աշխարանի ար-
դյունքն էլ բոլորովին նոր րենս է սրանում: Յեղ իսկապես, խանի Վոր մեկի մի կողմ գրե-
ցինի նրա պատճառական արժեքը, գրանով հենց մի կողմ գրեցինի նաև նրա այն նյութա-
կան բաղկացուցիչ մասերը և ձեերը, Վորովի նրան պատճառական արժեք են գարծնում:
Այժմ դա այլևս սեղան չէ, կամ րուն, կամ մանվածի, կամ Վորե ե ուրիշ ոգրակար իր: նրա
այն բոլոր հարկությունները, Վորովի ծանաչելի յեն Վգայականորեն կամ Վգայարան-
ների միջոցով, մարեցին, այլևս գոյություն չունեն նրա մեջ: Եմանապես, այժմ դա այլ
ևս պարաշմագործի կամ հյունի, կամ մանողի աշխարանի արդյունքը չէ, կամ ընդ-
հանրապես Վորե մի Վորոշ արարադրողական աշխարանի արդյունք: Աշխարանի
արդյունքի ոգրակար բնույթի հեթ միասին անհետանում է նաև նրա մեջ գրված ա-
շխարանիների ոգրակար բնույթը, անհետանում են, հեթևարար, նաև այդ աշխարանի-
ների զանազան կոնկրետ, Վորոշ ձեերը: Վերգիններս այլևս չեն րարբերվում իրա-
րից, այլ անենն էլ հանգում են միանման մարդկային աշխարանի, Վերապական
մարդկային աշխարանի, ընդհանրապես մարդկային աշխարանի:

Ենայենի այժմ այն մասցորդը, Վոր սրացվում է աշխարանի արդյունքներից այդ
փոխարկումից հեթո: նրանցից Վոշինչ չմայ, բացի այդ բոլոր արդյունքների միանման
պարզ առարկայականությունից, անխորի միանման մարդկային աշխարանի հասա-

*) Արժեքն այն հարաբերությունն է, ուր մի իր փոխանակվում է մի ուրիշ իրի հեթ,
մի արդյունքի Վորոշ խանակություն: մի ուրիշ արդյունքի Վորոշ խանակություն հեթ:
**) Վոշ մի բան չի կարող նեթին արժեք ունենալ (Վորե իր ճիշդ այնպես
արժե, Վորպան նա բերում է):

րակ խրացումից, այսինքն մարդկային բանվորական ուժի ծախսումից՝ անկախ այդ ծախսան
ձևից: Բոլոր այդ իրերն այժմ արարահայրում են միայն մի բան, այն, Վոր նրանց արարադրու-
թյան համար մարդկային բանվորական ուժ է ծախված, նրանց արարադրության մեջ
մարդկային աշխարանի է կարակված: Վորպես այդ, իրենց բոլորի համար ընդհանուր, հա-
սարակական սոբարանցիայի բյուրեղներ, նրանի - այդ արդյունքները ներկայանում
են արժեքներ - ապրանխային արժեքներ:

Դենց ապրանխների փոխանակային հարաբերության մեջ է նրանց փոխանակա-
յին արժեքը ներկայանում մեղ, Վորպես նրանց պատճառական արժեքից միանգամայն
անկախ մի բան: Յերե մեկի իրո՜ մի կողմ բողենի աշխարանի արդյունքների պատճ-
ռական արժեքը, ապա կարանանի նրանց այն արժեքը, Վոր հենց նոր Վորոշեցինի:
Այսպիսով, այն ընդհանուրը, Վոր արարահայրվում է ապրանի փոխանակային հարաբե-
րության կամ փոխանակային արժեքի մեջ, հենց այդ ապրանի արժեքն է:

Կ. Մարխ - "Կապրալ" - Գ. I.

Արուգողական հարցեր

- 1) Ինչ բան է աշխարանի րենսնիկական և հասարակական բաժանումն:
- 2) Վորովի են ապրանխային րենսնությունն առանձնահարկությունները՝ բնա-
րենսնության հեթ համեմարած:
- 3) Ինչով է արարահայրվում ապրանի յերկակի բնույթը:
- 4) Ինչով է րարբերվում փոխանակային արժեքն պատճառական արժեքից:
- 5) Ինչու խաղախարենությունը չի ուսումնասիրում ապրանի պատճառական
արժեքը:

Մեթոդական չափանիշներ

հեթևյալ բաժնի համար - Արժեք արեղծող աշխարանի:

Լիպրանի յերկակի բնույթն ապրանխային րենսնության մեջ գոյություն ունեցող
աշխարանի յերկակի բնույթի հեթևանին է. Մեթ է ինչեղ ապրանխային հասարա-
կության կառուցվածի. Այսպեղ աշխարանի հանդես է գալիս, Վորպես մանավոր
կոնկրետ աշխարանի: Դա իրարից անզար ապրանխարարադրողների աշխարանին է,

մորոցից յարմարեցորն աշխարհում է իր սեփական հայեցողությամբ. ևս եւն Տեկն աշխարհում է աշխարհաւորի մի վորոշ ծնողում և արքայորում է վորոշ ոգրակար իրեր: Յեւ միայն փոխանակութեան պրոպէտում է այդ մասնավոր աշխարհաւոր յերեւան համում իր հասարակական բնույթը: Այսպէս ապրանքի Տեւ մարում եւն նրա բոլոր անհատական առանձնահատկութեանները, նրա բոլոր կոնկրետ հատկութեանները: Եւս հանդես է գալիս, վորպէս միաբնակ մարդկային աշխարհաւոր, վորպէս արարակար աշխարհաւոր: Պէտք է մանրամասնորեն կանգ առնել արարակար աշխարհաւորի բնույթի վրա: Դա միայն զգրի, միաների և ուղղի ֆիզիոգրական ծախսումն չէ: Արարակար աշխարհաւոր հա-

ւարակական աշխարհաւոր ճեւն է ապրանքային քննարկության Տեւ: փոխանակութեան Տեւ մասնավոր արքայորում աշխարհաւոր հանդես է գալիս, վորպէս հասարակական աշխարհաւորի մի համակարգում: Արարակար աշխարհաւորն է հենց արժեքի քննարկութեանը: Վերլուծելով ապրանքի հիմք կազմող աշխարհաւորի յերկակի բնույթը, պէտք է անցնել այնպէս արժեքի յեծութեան բնութագրին: Մինչև այժմ Տեւն վրադրում է յիմք արժեքի վորակային կողմի հարցով, այժմ Տեւ առջև դրված է նրա խանակային բնութագրի հարցը: Արժեքի յեծութեանը վորոշվում է ապրանքի արքայորության համար հասարակայնորեն-անհրաժեշտ աշխարհաւոր խանակով: Պէտք է հարց դնել, թե ինչ է հասարակայնորեն-անհրաժեշտ աշխարհաւոր և ինչով է վորոշվում: Արժեքի յեծութեանը վորոշվում է աշխարհաւորի այն խանակով, վորը անհրաժեշտ է վորեւ ապրանքի արքայորության համար՝ արեւելիկայի քովյալ մակարդակի, արքայորողական ուժերի քովյալ մակարդակի գեպում: Դեպքերում, արժեքի յեծութեանը կախումն ունի աշխարհաւորի արքայորողականութեանից: Վորիան բարձր է աշխարհաւորի արքայորողականութեանը, այնպէս զանաւոր է արդյունի միավորի արժեքը: „Միևնույն աշխարհաւորը, - գրում է մարքսը, - համար ծանանակամիզոյներում միշտել ըստ յեծութեան համար արժեքներ է սրելոնում, ինչպէս եւ չփոփոխվի նրա արքայորողական ուժը: Բայց նույնպիսի պայմաններում քարքեր ծանանակամիզոյներում քարքեր խանակի պատողական արժեքներ է քալիս. ալեւի շարժեր արքայորողական ուժն առնում է, ալեւի ինչ՝ յերբ արքայորողական ուժն ընկնում է:”^{*)} Այս բաժինը պէտք է վերաբերել պարզ աշխարհաւորի վերլուծությանը, վորն առանձին նախապարարարութեան չի պահանջում և բարդ (կամ վորակալ) աշխարհաւորի վերլուծությանը, վորը պահանջում է վորոշ պարարարութեան: Արանգամայն ակնհայտ է, վոր աշխարհաւորի այդ յերկու

*) Դ. մարքս - „К критике политической экономии“:

րեսակները միևնույն ծանանակամիզոյներում միևնույն արժեքները չեն սրելոնում: Վորակալ բանվորի աշխարհաւոր միևնույն ծանանակամիզոյում ալեւի Տեւ արժեք է սրելոնում, խան ակագործ բանվորի աշխարհաւոր: Բարդ աշխարհաւոր, մարքսի արքայորությանը, բազմապարկան պարզ աշխարհաւոր է: Արժեքը չափվում է պարզ աշխարհաւորով: Բարդ աշխարհաւոր վերեւածվում պարզի՝ պարզ աշխարհաւորի միավորներով է արքայորում: Պարզ աշխարհաւորի այդ միավորները վորակալ բանվորի արքայորած ապրանքի Տեւ ալեւի շար կլինին, խան ակագործ բանվորի աշխարհաւորի Տեւ:

Աշխատանքի նշան:

Աշխատանքի մեջ պարունակվող աշխատանքի յերկուական բնույթը:

Ակզբում աշխատելը յերևան յեկավ մեր առջև, վորպես ինչ վոր յերկուսրոն-
իբրև սպառողական արժեք և փոխանակային արժեք: Դեպքացում յերևաց, վոր
աշխատանքը, վորպիսով նա արտադարձում է արժեքով, այլևս այն նշանները
չունի, վորոնք պարկանում են նրան, իբրև սպառողական արժեքներ սրեղծողի:
Աշխատանքի մեջ պարունակվող աշխատանքի այդ յերկակի բնույթը առաջինը յեն
են յայնչ րդել ֆինանսարար: Փանի վոր այս կերպ կենտրոնական է, փանի
վոր փաղափարեպետության ըմբռնումն այդ կերպի վրա յե ծանրանում, ուստի մենք
այդ կերպը կրասարանենք այսպեղ ալելի հանգամանորեն:

Վերջենեք յերկու աշխատել. որինակ, մի բաժնուն և 10 արշին փաթան: Թող ա-
ռաջինի արժեքը յերկու անգամ ալելի վնի 10 արշին փաթանի արժեքից:

Բաժնունը վորոշ պահանջ բազարարող սպառողական արժեք է: Այդ բաժ-
նունն սրեղծելու համար անհրաժեշտ է վորոշ րեսակի արտադրական գործու-
նեցություն: Գործունեցության այդ րեսակը վորոշվում է իր նպատակով,
գործողությունների բնույթով, նրանց առարկայով, միջոցներով և հետևանքով:
Այդ աշխատանքը, վորի ոգրակարությունն արտադարձում է այդպիսով իր ար-
դյունի սպառողական արժեքով, կամ այն բանով, վոր նրա արդյունիքը ներկա-
յանում եղիորպես սպառողական արժեք, - այդ աշխատանքը մենք կարծ կերպով
կանգնենեք ոգրակար աշխատանք: Դեպքարար, այդ րեսակերից աշխատանքին
պէտք է մոտենալ նրա ոգրակար եֆֆեկտի կապակցությամբ:

Ինչպես վոր բաժնունն ու փաթանն են վորակով րարբեր սպառողական ար-
ժեքներ, այնպես էլ վորակով իրարից րարբեր են նրանց գոյության պարճառ
դերձակի և զուլիակի աշխատանքները: Յեթե այդ իրերը վորակով րարբեր սպա-
ռողական արժեքներ չլինեցին, և, հետևարար, ոգրակար աշխատանքի րարբեր
րեսակների արդյունիքներ, ապա նրանք չեցին կարող իրար դեմ առ դեմ գուրս բերվել:

^{*)} Գ. Մարիս - "К критике политической экономии"

իբրև ապրանքներ: Բաժնունը բաժնունի հետք րդյալ սպառողական արժեքը նույն սպա-
ռողական արժեքի հետք չեն փոխանակում:

Անարբեր րեսակի սպառողական արժեքների կամ ապրանքային մարմինների ամ-
բողջականության մեջ արտադարձում է նույնչափ բազմազան, նույնչափ զանա-
զան սեռերի, րեսակների, ընթանիքների և յենթարեսակների բաժանվող ոգրա-
կար աշխատանքների ամբողջականությունը. մի խոսով, արտադարձում է աշխա-
տանքի հասարակական բաժանումը: Աշխատանքի այդ բաժանումն ապրանքային
արտադրության գոյության պայմանն է, թեև ապրանքային արտադրությունն, ընդ-
հակառակը, աշխատանքի հասարակական բաժանման գոյության պայման չէ: Դին
հնգկական համայնվում աշխատանքը հասարակայնորեն բաժանված է, թեև այդ աշխա-
տանքի արդյունիքներն ապրանք չեն դառնում: Կամ վերջենեք ալելի մոտիկ որինակ.
յուրաքանչյուր գործարանում աշխատանքը բաժանված է սիստեմարկորեն, բայց
այդ բաժանումն այն յեղանակով չի իրականանում, վոր բանվորներն իրար հետ
փոխանակեն իրենց անհատական աշխատանքի արդյունիքները: Միայն ինֆեկտույն,
իրարից անկախ անհատական աշխատանքների արդյունիքներն են իրար դեմ գրվում,
իբրև ապրանքներ:

Այնպես, յուրաքանչյուր ապրանքի սպառողական արժեքի մեջ կա վորոշ, նպա-
րակահարմար ջեղով րարվող արտադրողական գործունեություն, կամ ոգրակար
աշխատանք: Ասպառողական արժեքները չեն կարող իրար դեմ գրվել, իբրև ա-
պրանքներ, յեթե նրանք վորակորեն րարբեր րեսակի ոգրակար աշխատանք
չեն պարունակում իրենց մեջ: Այն հասարակության մեջ, վորի արդյունիքներն,
իբրև ընդհանուր կանոն, ապրանքների ջե են ընդունում, այսինքն, ապրանքարդ-
րողների հասարակության մեջ, այդ վորակային րարբերությունն առանցքին
ոգրակար աշխատանքների միջև, վորոնք այսպեղ ինֆեկտույն արտադրողների
միջանցից անկախ գործողություններ են դառնում, զարգանում և դառնում է
մի բարդ բազմանգամ սիստեմա-աշխատանքի հասարակական բաժանման սիստեմ:

Բաժնունի համար միևնույն է, թե ով է իրեն հազնում, արդյո՞ք ինժե դերձակը,
թե դերձակի պարվիրապուն (ЗАКАЗЧИК): Յերկու դեպքում էլ նա (բաժնունը) սպա-
ռողական արժեքի գործ է կատարում: Նույնչափ փիլ է փոխում բաժնունի և նրան
արտադրող աշխատանքի հարաբերությունը նաև այն փաստը, վոր դերձակի աշխա-
տանքը դառնում է մի առանցքին արհեստ, հասարակայնորեն բաժանված աշխա-
տանքի սիստեմի մի ինֆեկտույն ողակ: Այնպեղ, ուր այդ բանը առաջ է յեկել
հազնուարի պահանջի հարկադրանքով, մարդը կար է սրել հապարավոր րարիներ,

մինչև վոր դեռացակ է դառնել: Ասկայն բաժկունը, Բաթանը և ընդհանրապես նյութական հարստության ամեն մի քարր, վոր բնության մեզ գոյությունը չունի պարտաւորի չկող, միշտ եւ պէտք է սրտեղծվի հարուկ, նպատակահարմար չկող քար-վող արտադրողական գործունեության միջոցով, վորը քոյակ բնական նյութը (մարերիալը) հարմարեցնում է մարդկային պահանջներին: Դեպքահար, աշխարհաբլ, վորպես սպառողական արժեքներ սրտեղծող, վորպես ոգրակար աշխարհաբլ, կարուն չունի վող մի հասարակական չկից՝ իբրև մարդկանց գոյության պայման, իբրև հաշվարկական բնական անհրաժեշտություն, առանց այդ աշխարհաբլի հնարավոր չէր լինի նյութերի փոխանակությունը մարդկանց և բնության միջև, այդպիսին հնարավոր չէր լինի հենց մարդկային կյանքը:

Ասպառողական արժեքները՝ բաժկուն, Բաթան և այլն, մի խոսքով ապրանքային մարմինները, ներկայացնում են յերկու քարրերի - բնության նյութի և աշխարհաբլի - միացում: Յերթե վերացնենք բաժկունը, Բաթանը և այլն մեզ պարունակվող զանազան ոգրակար աշխարհաբլների գումարը, ապա կենա միայն նյութական էությունը (սուբստանս), այն մասնորը, վոր գոյություն ունի բնության մեզ՝ առանց մարդու վորևե ոժանդակության: Մարդն իր արտադրության մեզ կարող է միայն փոփոխել զանազան նյութերի չկերը^{*)}: Եւ՛ ալեւին. այդ աշխարհաբլի մեզ մարդը հենվում է բնության ուժերի վրա: Դեպքահար, աշխարհաբլը մարդու արտադրած սպառողական արժեքների, նյութական հարստության միակ աղբյուրը չէ: «Աշխարհաբլը հարստության հայրն է, - ինչպես ասում է վիլհամ Պետրին, - իսկ հողը՝ նրա մայրը»:

*) Արիւնքերի բոլոր յերկույթները, չնայած այն հանգամանքին, թե մարդու ջեռքով են սրտեղծվում նրանք արդիոյ, թե բնության կողմից՝ ֆիզիկայի ընդհանուր օրենքների հիման վրա, վող թե իսկական սրտեղծագործություն են ներկայացնում, այլ միայն նյութի մարերիայի չկի վերափոխում: Միացում և բաժանում - անա այն միակ քարրերը, վորունց գրնում է մարդկային խելը, վերլուծելով արտադրության գաղափարը (դեյան). այդպես է նաև թե արժեքի արտադրության գործում (valor, սպառողական արժեքի, թեև վերրին ֆիզիոկրաբլների դեմ մղած իր վիճարկության մեզ չի հասկանում, թե արժեքի վոր քեականի մասին է խոսում) և թե հարստության յերթ արտադարգերի հողը, ողը և զուրը գառնում է խոսք, կամ յերթ մարդու ջեռքի քակ միջարների մածուցիկ արտաթորումները դառնում են մերախ, կամ մերաղների առանցքին կրորները միանում և խամացույց են դառնում:

Այժմ ապրանքից, վորին մոտեցանք իբրև սպառողական առարկայի, անցնենք ապրանքային արժեքին:

Դամացայն մեր յերթագրության, բաժկունը յերկու անգամ ալեւի մեծ արժեք ունի, Բաթան 10 արշին Բաթանը: Բայց այդ միայն Բաթանային քարրերությունն է, վորն առայժմ մեզ չի հերախրրում: Դրա համար եւ մենք կիշենք, վոր յերթ մի բաժկունը արժեքը հալասար է 10 արշին Բաթանի կրկնապարկ արժեքին, ապա 20 արշին Բաթանը արժեքի նոյն մեծությունը կունենա, ինչ վոր մի բաժկունը: Իբրև արժեք, բաժկունն ու Բաթանը միևնույն սուբստանսը, միևնույն էությունն ունեցող իրեր են, միարեսակ աշխարհաբլի օրջեկրիվ արտահայտություններն են: Բայց դերջակությունն ու զուլհակությունը - վորակորեն աշխարհաբլի զանազան քեականներն են: Ասկայն գոյություն ունեն հասարակության այնպիսի գրություններ, յերթ միևնույն մարդը փոփոխակի կերպով թե կարում է, թե իշատում, հերաբար, աշխարհաբլի այդ յերկու քեականները ներկայանում են միայն միևնույն անհարի աշխարհաբլի կերպարանափոխությունները և վող թե զանազան անհարների կայունորեն առանցնացած ֆունկցիաներ, - ճիշտ այնպես, ինչպես վոր բաժկունը, վոր դերջակն այսօր է կարում, և անդրաւարդիկը, վոր վաղն է կարում, ներկայացնում են միայն միևնույն անհարական աշխարհաբլի կերպարանափոխությունները: Այնուհերև, ամենորյա փորջը չույց է քալիս, վոր մեր կապրալիսական հասարակության մեզ, նայած փոփոխվող աշխարհաբլին, նայած աշխարհաբլի պահանջի փոփոխվող ուղղության, մարդկային աշխարհաբլի քոյակ Բաթանությունն առաջարկվում է փոփոխակի կերպով մերթ դերջակության չկող, մերթ զուլհակության չկող. Աշխարհաբլի չկի այդ փոփոխությունն, ի հարկե, առանց վորող խոնդորներ չի կարարվում, բայց նա պէտք է կարարվի: Յերթ մի կողմ թողնենք արտադրողական գործունեության վորող բնույթը և, հերաբար, աշխարհաբլի ոգրակար բնույթը, ապա նրա մեզ միայն մի բան կենա - մարդկային բանվորական ուժի ծախսումն: Ինչպես դերջակությունն, այնպես եւ զուլհակությունը, չնայած արտադրողական գործունեության այդ քեականների վորակային քարրերության, ներկայացնում են մարդկային ուղեղի, մկանների, զղերի, ջեռների և այլն արտադրողական ծախսումն և հենց այդ մրթով միևնույն մարդկային աշխարհաբլն են, Դրանք մարդկային բանվորական ուժի ծախսման միայն յերկու քարրեր քեականներն են: Իհարկե, ինքը, մարդկային բանվորական ուժը պէտք է շար կամ փիջ զարգացած լինի, վորպեսզի ծախսվի այս կամ այն չկող. Ասկայն ապրանքի արժեքի մեզ

արտահայտում է սույն մարդկային աշխարհով, ընդհանրապես մարդկային աշխարհների ծախսումը: Դնչպես բուրժուական հասարակության մեզ գեներալը կամ բանկիրը խոշոր դեր են կատարում, իսկ սույն մարդը շատ խղճավոր դեր, չորս աչդպես ել ցուցնում են մարդկային աշխարհների նկարմամբ: Եւս (աշխարհներ) այն հասարակ բանվորական ուժի ծախսումն է, վոր ունի միջին հաշվով, առանց վորեն մասնագիտական պարասություն ունենալու յուրաքանչյուր սովորական մարդու մարմնակալ: Դասարակ կամ պարզ միջին աշխարհներ, թեև զանազան բնույթ է կրում զանազան յերկրներում և զանազան կուլտուրական դարաշրջաններում, այնուամենայնիվ յուրաքանչյուր վորոշ հասարակության համար ներկայացնում է ցվյալ մեծություն: Դամեմարաբար բարդ աշխարհներ միայն ասորիճանի բարձրացրած կամ, ալեւի շուր, բազմապարկած պարզ աշխարհներ է. այնպես վոր բարդ աշխարհների ալեւի փոքր խանակությունը հաճախ է պարզ աշխարհների ալեւի մեծ խանակությունը: Կորցը ցույց է ցույց, վոր բարդ աշխարհներ միշտ ել այդ կերպով վեր է ածվում պարզ աշխարհների: Ապրանի կարող է ամենաբարդ աշխարհների արդյունքի վրեն, բայց նրա արժեքը նրան հաճախեցնում է պարզ աշխարհների արդյունքին և, հեղեհաբար, ինի՞ բարդ աշխարհներ ներկայացնում է միայն պարզ աշխարհների մի վորոշ խանակություն: Աւորբեր պրապորցիաները, վորոնցով աշխարհների զանազան ցեղակները վերեն ածվում պարզ աշխարհների, վորը ծառայում է, վորպես աշխարհների ցարբեր ցեղակները չափելու միավոր, հասարակվում են հասարակական պրոցեսով արտադրողների թիկունքում, անկախ նրանցից, և դրա համար ել արտադրողներին թվում է, թե սովորութեն են այդ պրապորցիաները հասարակում: Պարզության համար մեր հեղափոխության արդյունքները մեզ բանվորական ուժի յուրաքանչյուր ցեղակը կդիտեն, անմիջորեն, վորպես պարզ բանվորական ուժ, դա մեզ կազարի ամեն մի մասնավոր գեպում բարդ աշխարհներ պարզի վերածելու գործողությունը կերկնելու անհրաժեշտությունից:

Ընթերցողը պետք է ի նկարի ունենա, վոր այսպես խոսի վերաբերում է վոր թե այն արժեքին կամ աշխարհվարչին, վոր արանում է բանվորն, որինակ, մի բանվորական որվա համար, այլ ապրանիւյին արժեքին, վորի մեզ ելանում է նրա բանվորական որը: Աշխարհվարչի կարեգործիան առհասարակ դեռ գոյություն չունի մեզ համար մեր հեղափոխության ցվյալ ասորիճանում:

Այսպես, վերցնելով բաժկունն ու խաթանն, իրեն արժեքներ, մենք հենց դրանով մի կողմ ենք թողնում նրանց պատողական արժեքների ցարբերությունը: Եւայն չեղով ել, իննության առնելով այդ արժեքների մեզ արտահայտվող աշխարհների ծախսումները, մենք պետք է մի կողմ թողնենք նրանց ոգրակար չեղերի՝ դերջակության և զուլիակության ցարբերությունները: Այդ պատողական արժեքները - բաժկունն ու խաթանը - ներկայացնում են միայն նպատակահարմար արտադրողական գործունեության միացումն մահուրի և մանածի հեղ, միեղդեռ բաժկունի և խաթանի արժեքներն աշխարհների միարեակ յարացումներ են: Եւման չեղով, այդ արժեքներում պարունակվող աշխարհների ծախսումների մեզ նշանակություն ունի վոր թե նրանց արտադրողական հարաբերությունը մահուրի և մանածի նկարմամբ, այլ միայն մարդկային բանվորական ուժի ծախսումը: Դերջակությունը և զուլիակությունը պատողական արժեքներ՝ բաժկուն և խաթան՝ պետք չոր ցարբեր են հենց իրենց վորակորեն ցարբեր առանց նախապայմանների ուժով. իսկ ելություն (սուբստանց)՝ բաժկունի և խաթանի արժեքի հիմն են դառնում միայն այն չափով, վորչափով վոր մենք մի կողմ ենք թողնում վորակորեն ցարբեր առանց նախապայմանները, վորչափով վոր նրանք միեղույն վորակը՝ մարդկային աշխարհների վորակն ունին:

Ասկայն բաժկունն ու խաթանը վոր միայն արժեքներ են ընդհանրապես, այլև վորոշ մեծության արժեքներ: Դամաջայն մեր յենթադրության բաժկունը յերկու անգամ ալեւի արժեք ունի, խան 10 արդին խաթանը: Վորպեղից է նրանց արժեքների այդ ցարբերությունը: Պարաւան այն է, վոր 10 արդին խաթանը իր մեզ պարունակում է միայն այն աշխարհների կեղ, վոր պարունակվում է բաժկունի մեզ, այնպես վոր բաժկունի արտադրության համար յերկու անգամ ալեւի յերկար Դամանակամիջոցում պետք է բանվորական ուժ ծախել, խան խաթանի արտադրության համար:

Դրա համար ել, յերթն ապրանիի պատողական արժեքի վերաբերմամբ նշանակություն ունի միայն այդ ապրանիի մեզ պարունակվող աշխարհների վորակը, ապա արժեքի մեծության վերաբերմամբ նշանակություն ունի միայն աշխարհների խանակը, ըստ վորում, վերջինս պետք է վերածվի մարդկային աշխարհների՝ առանց վորեն հեղափոխ վորակի: Առաջին գեպում ինգիրն այն է, թե ինչպես և ինչպիսի աշխարհներ է ծախվում. իսկ յերկրորդ գեպում՝ վորվան աշխարհներ է ծախվում, վորվան է նրա արտողականությունը: Դամի վոր ապրանիի արժեքի մեծությունը արտահայտում է այդ ապրանիի մեզ պարունակվող աշխարհների

Տիպի փանակը, ապա վորոշ պրապորցիայով վերցրած ապրանքները միշտ էլ պետք է համաար մեծության արժեքներ ներկայացնեն:

Յերթե մի բաժնուն արտադրելու համար անհրաժեշտ աշխատանքի բոլոր ոգրակար տեսակների արտադրողական ուժը մնում է անփոփոխ, ապա աճում է բաժնունների արժեքի մեծությամբ նրանց փանակին համաչափ: Յերթե մի բաժնունը, որինակ, 3 բանվորական որ է ներկայացնում, ապա 2 բաժնունը ներկայացնեն $3 \times 2 = 6$ բանվորական որ և այլն: Բայց յերթադրենք, թե մի բաժնունի արտադրության համար անհրաժեշտ աշխատանքին աճում է կրկնապատիկ, կամ ընկնում կիսով չափ: Առաջին դեպքում մի բաժնունը կարծես աչնական, վորքան առաջ արժեքին յերկու բաժնունը, յերկրորդ դեպքում՝ յերկու բաժնունը կարծես աչնական, վորքան արժեք առաջ մի բաժնունը, չնայած վոր յերկու դեպքում էլ բաժնունի մարույսած ծառայությունը մնում է անփոփոխ, ինչպես և անփոփոխ է մնում նաև նրա մեզ պարունակվող ոգրակար աշխատանքի վորակը: Ասկայն փոխվել է բաժնունի արտադրության վրա ծախսած աշխատանքի փանակը:

Ապառողական արժեքի մեծ փանակությունն ինքն ըստ ինքյան նյութական հարստության մեծ փանակություն է ներկայացնում. յերկու բաժնունն ավելի շատ է, քան մի բաժնունը. Յերկու բաժնունով կարող են յերկու մարդ հագնվել, իսկ մեկով՝ մի մարդ և այլն: Այնուամենայնիվ, նյութական հարստության կազմող իրերի աճման հետ միաժամանակ կարող է իջնել նրանց արժեքի մեծությունը: Այդ հասկանալի շարժումն առաջանում է աշխատանքի յերկակի բնույթից: Արտադրողական ուժն, ի հարկե, միշտ էլ ոգրակար, կոնկրետ աշխատանքի արտադրողական ուժ է և փաստորեն վորոշում է միայն նպատակահարմար արտադրողական աշխատանքի գործունակության աստիճանը րվյալ ժամանակամիջոցի ընթացքում: Դեպքաբար, ոգրակար աշխատանքը ներկայանում է արդյունքների մերթ ավելի հարուստ, մերթ ավելի աղխարիկ աղբյուր՝ ուղիղ հարաբերական իր արտադրողական ուժի բարձրացմանը կամ անկմանը: Ընդհակառակը, արտադրողական ուժի փոփոխությունն ինքն ըստ ինքյան վրնջով չի ազդում աշխատանքի վրա, վորչափով վերջինս արտաբաշխվում է ապրանքների արժեքի մեջ: Յեվ վորովհետև արտադրողական ուժը պարկանում է աշխատանքի կոնկրետ ոգրակար ջեին, ուստի նա, ի հարկե, այլևս չի կարող վոչ մի հարաբերություն ունենալ աշխատանքի հետ, քանի վոր մենք մի կողմ թողնելով նրա կոնկրետ ոգրակար ջեը: Դեպքաբար, միևնույն աշխատանքը, համաար ժամանակամիջոցներում, միշտ էլ ըստ մեծության

համաար արժեքներ է սրելոմ, ինչպես էլ վոր փոխվելու լինի նրա արտադրողական ուժը: Ասկայն նա այդ պայմաններում, համաար ժամանակամիջոցներում, չանաչան փանակությամբ ապառողական արժեքներ է րալիս. ավելի շատ՝ յերթ արտադրողական ուժն աճում է, ավելի լիք՝ յերթ արտադրողական ուժն ընկնում է: Արտադրողական ուժի նույն այդ փոփոխությունը, վորն ավելացնում է աշխատանքի արդյունավետությունը, հեղաբար, և այդ աշխատանքի րված ապառողական արժեքների մասան, ինչպես րեսնում ենք, նվազեցնում է այդ աճած մասայի արժեքի ընդհանուր մեծությունը, քանի վոր կրճարում է նրա արտադրության համար անհրաժեշտ բանվորական ժամանակի փանակը: Յեվ ընդհակառակը:

Ահմեն մի աշխատանք, մի կողմից, մարդկային բանվորական ուժի ծախսումն է, բարի ֆիզիոլոգիական մոլով, և իբրև այդպիսի միաբնակ կամ արսարակար մարդկային աշխատանք՝ նա ապրանքների արժեք է կազմում: Այնու կողմից՝ ամեն մի աշխատանք մարդկային բանվորական ուժի ծախսումն է առանցքին նպատակահարմար ջեով և իբրև այդպիսի կոնկրետ ոգրակար աշխատանք՝ սրելոմ է ապառողական արժեքներ:

Կ. Լարիս - Կապիտալ, հատ. I:

Բարդ աշխատանքի վերածումը պարզի.

Վորպեսզի կարելի լինի ապրանքների արժողությունը չափել նրանց մեջ անփոփոխ թանկության ժամանակով, հարկավոր է ամենից առաջ աշխատանքի չանաչան րեսակները վերածել միաբնակ, վոչ մի րարբերություն չներկայացնող, պարզ աշխատանքի - կրճ առաջ, վերածել վորակով միաբնակ, և միայն փանակով րարբերություններ ներկայացնող աշխատանքի:

^{*)} Ցանկ. II իրար. Կոչյց րալու համար, «վոր միայն աշխատանքն է աչն վերջնական և ունալ չափը, վորի ոգնությամբ կարող են գնահատվել և համեմատությանը դրվել բոլոր ապրանքների արժեքները, բոլոր ժամանակներում»: Ա. Ամբրոզ գրում է... «Աշխատանքի համաար փանակությունները բոլոր ժամանակներում և բոլոր յերկրներում պետք է միևնույն արժեքը ներկայացնեն բան-

Այդ վերածուճ արարակցիւն, աւելցն ի արարակցիւն, Վորն ամեն որ տեղի չէ ունենում արարագրութեան հասարակական արոյցեան: Այլապէս ներքին բանվորական ժամանակի վերածելը Վոյ ավելի մեծ, բայց Վոյ եւ պակաս անալ արարակցիւն, իսկ բոլոր որգանական մարմինների ոգի վերածելը: Այդպիսով ժամանակի միջոցով չափով աշխատանքն իրականում հանդես ե գալիս, Վոյ վորպէս զանազան անհատների աշխատանք, այլ ավելի շուր, ցար- քեր աշխատավոր անհատներն են հանդես գալիս, վորպէս այդ աշխատանքի պարզ որգաններ: Ուրիշ խոսով, աշխատանքը, վորջափով վոր արարակցիւն վում ե փոխանակաբն արժողութեանների մեզ, կարող ե ներկայացվել:

Վորի համար: Առողջութեան, ուժի և գործունեութեան նորմալ դրութեան դեպ- իում և միջին հմրութեան դեպքում նա պէտք է միշտ եւ ծախսի իր հանգստի, իր ազատութեան և իր բախավորութեան միևնույն մասը: Ար կողմից Ա. Ամիրը խա- նում ե աչաքեղ (բայց Վոյ ամեն տեղ) արժեքի՝ արարագրութեան վրա ծախսած աշխատանքի փանակով վորոշումը ապրանքային արժեքի, հենց իրեն աշխատանքի արժեքի վորոշման հետ և աշխատում ե ցույց տալ, վոր աշխատանքի հաճախար փանակութեանները միշտ եւ միևնույն արժեքն ունին, միայն կողմից՝ նա զգում ե, վոր աշխատանքը, վորջափով վոր արարակցիւն վում ե ապրանքների արժեքի մեզ, ներկայացնում ե միայն բանվորական ուժի ծախսում, բայց այդ ծախսումը նա պարկերացնում ե, աչաքեղ անհատներով, միայն, իրեն սեփական հանգստութեան, ազատութեան և բախավորութեան պահապանութեան և վոյ թե իրեն նորմալ կենսագործունեութեան: Դա՛մենայն դեպ, նա ի նկատի ունի ժամանակակից վար- ջու բանվորին: Եւր ավելի հազող կերպով ե գարում քվյալ հարցի վերաբեր- մամ Զ-րդ ծանոթութեան մեզ քերված ցիքարի հեղինակ Ա. Ամիրը անանունը նա- խորքը. «նեկը մի շարք գործադրեց ապագողական վորոշ առարկայի պարրա- րութեան վրա... և նա, ով առաջարկում ե նրան փոխանակել այդ առարկան վորեւ մի այլ առարկայով, ամենից լավ կգնահատի, թե վերջին առարկայի վորպիսի փան- կութեանը հաճախար գին կունենա առաջին առարկայի հետ, յետեւ հաշվի, թե ինչ առարկա չէ իրեն վրա նույնչափ աշխատանք և ժամանակ նաքեղ: Գործն աչաքեղ հանգում ե նրան, վոր այն աշխատանքը, վոր ծախսել ե մի մարդ վորոշ ժամանակի ընթացքում քվյալ իր արարագրութեան վրա, փոխանակվում ե մի ուրիշ մարդու աշ- խատանքի հետ, վոր ծախսվել ե նույն ժամանակի ընթացքում մի ուրիշ իր արարա- գրութեան վրա»:

վորպէս ընդհանուր մարդկային աշխատանք: Ընդհանուր մարդկային աշ- խատանքի այդ արարակցիւն գոյություն ունի այն միջին աշխատանքի մեզ, վոր հնարավորութեան ունի կարարելու քվյալ հասարակութեան ամեն մի միջին անհատի մարդկային միաների, զուրի, ուղեղի և այլն վո- րոշ արարագրողական ծախսումն ե: Դա պարզ աշխատանք ե, վոր կարող ե սովորել ամեն մի անհատ, և վորն այն կամ այն ջնով պէտք է կարարի այդ աշխատանքը: Այս միջին աշխատանքի բնույթը ցարքեր ե զանազան յերկր- ներում և մարդկային կուլտուրայի զանազան դարաշրջաններում, բայց քվյալ հասարակութեան մեզ նա վորոշ ե: Դարզ աշխատանքը բորժուական հասարակութեան մեզ կապում ե աշխատանքի ընդհանուր մասնաշխատանք- մեծ մասը, ինչպէս հանդում ե մեզ վիճակագրութեանը (պարարարական): Արդի. Ա-ն 6 ժամ փաթեւ ե պարրապում և 6 ժամ յերկար, և ճիշդ նույն- պէս Բ-ն 6 ժամ նվիրում ե փաթեւի և 6 ժամ յերկար արարագրութեան, թե Ա-ն ամբողջ 12 ժամն եւ միայն յերկար ե պարրապում, իսկ Բ-ն նույն 12 ժամում միայն փաթեւ — հենց առաջին հաշալից յերեւում ե, վոր գոր- ծը վերաբերում ե միևնույն բանվորական ժամանակի միայն ցարքեր գոր- ծադրութեան: Ասկայն ինչպէս վերաբերվելի բարդ աշխատանքին, վորը բարձր ե միջին մակարդակից՝ վորպէս ավելի շար լարվածութեան, ավելի մեծ քանակարար կշիռ ունեցող աշխատանք: Այդ քանակի աշխատանքը բազմապար- կրված պարզ աշխատանքն ե, դա ամենաբարձր լարվածութեան հասած պարզ աշ- խատանքն ե: Այսպէս, որինակ, բարդ աշխատանքի մի որը հաճախ ե պարզ աշ- խատանքի յերեկ որին: Աչաքեղ դեռ ևս տեղը չէ փնտրութեան ամենուր բարդ աշ- խատանքի պարզի վերածումը կառավարող օրենքները: Դա՛մենայն դեպ, այդ վերածումը տեղի չէ ունենում միանգամայն ակնհայտ ե, վորովհետեւ ամենա- բարդ աշխատանքի արդյունքը, վորպէս արժողութեան, վորոշ քանակեպից համարժեք ե պարզ, միջին աշխատանքի արդյունքին, ինքնաբար, հաճախ ե այդ պարզ աշխատանքի վորոշ փանակին:

Կ. Մարիս — К критике политической экономии.

Արագողական հարցեր

- 1) Ինչո՞ւ ապրանքային րենտեսության մեզ անհրաժեշտ է զոգություն ունի մասնավոր աշխատանքը:
- 2) Ինչպե՞ս է արտահայտվում աշխատանքի հասարակական բնույթն անկազմակերպ րենտեսության մեջ:
- 3) Ինչ է կոնկրետը և արտաբերական աշխատանքը:
- 4) Ինչ րաբերություն կա անհատական և հասարակացնորեն-անհրաժեշտ աշխատանքի միջև:
- 5) Ինչպե՞ս է ազդում աշխատանքի արտադրողականությունը աշխատանքի արժեքի վրա:

Մեթոդական զույգ մոտեցումներ

Խնդրաշար բաժնի մշակման համար - արժեքի կարգավորիչ դերը փոխանակային հասարակության մեջ և ապրանքային ֆեոդալիզմ:

Այս բաժնում պետք է քաջ մշակած նյութի հանրագումարը: Մեզ արդեն հայտնի է, թոր ցեղականորեն իրարից անկախ ապրանքարտադրողները միմյանց հետ կապվում են իրենց աշխատանքի արդյունքների՝ ապրանքի միջոցով - արժեքի միջոցով: Դերակարգը, արժեքը, ժորի բովանդակությունը կապված է արտաբերական հասարակական աշխատանքի, ներկայացնում է անկախ, կազմակերպչորեն միջանց հետ չկապված ապրանքարտադրողների արտադրական հարաբերությունների արտահայտությունը: Արժեքի որոնելը նաև կարգավորիչ դեր է կատարում ապրանքային րենտեսության մեջ: Փնի շեղումը արժեքից ազդանշան է, թոր պետք է վերաբաշխել աշխատանքը ժողովրդական րենտեսության րաբեր ջոնդերի միջև: Ապրանքների իրացումը ըստ իրենց արժեքի, վկայում է, թոր ապրանքային րենտեսությունը հանել է հարաբերական համագափության: Այդ համագափությունը, ինչպես ասել ենք արդեն, չափազանց է և անկայուն: Ես ապրանքային րենտեսու-

թյան րաբերային, անկազմակերպ և անկասություններով թ րաթման միայն մի մոմենտ է: Ապրանքային րենտեսության մեջ չկա գիտակից կարգավորիչ, այլ կա րաբերային կարգավորիչ: Այդ կարգավորիչն է արժեքի որոնելը: Ահա-կան նյութի հիման վրա արար պետք է լինի այն, թոր արժեքը պարմական կա-րեգորիայէ: Արժեքը, թորպես արտադրական հարաբերությունների արտահայ-րություն, արժեքը, թորպես կարգավորիչ, գոգություն ունի միայն ապրանքա-կա-պիտալիզմական հասարակության մեջ, ուր մարդկանց արտադրական հա-րաբերությունները գոյանում են րաբերայնորեն, լուկայի միջոցով, ապրանք-արտադրողների թիկունքում, ուր չկա գիտակից կարգավորիչ, չկա պլան: Աո-ցիալիզմական րենտեսության մեջ արժեքի որոնելին փոխարինում է հասարա-կական արտադրության կարգավորման մի այլ ջե - գիտակցական կազմակեր-պության միջոցով, պլանի միջոցով: Ապրանքային րենտեսության մեջ, նրա անկազմակերպ վիճակի, րաբերայնության պարճառով, մարդկանց արտա-դրական հարաբերությունները իրերի ջե են ընդունում, իրերով են արտահայտ-վում, դրա հետևանքն է ապրանքային ֆեոդալիզմ: Ապրանքային ֆեոդալիզմը վերլուծելիս պետք է սահման գծել նրա սուբյեկտիվ (յենթակաշակման) և րբյեկ-տիվ (առարկաշակման) կողմերի միջև: Ապրանքային ֆեոդալիզմի սուբյեկտիվ կողմը ապրանքարտադրողների սուբյեկտիվ ըմբռնողությունն է, թորով նրանք իրերին են վերագրում այնպիսի հարկություններ, թորով մարդկանց հասա-րակական հարաբերություններից են բղխում: Ասկայն դրա հետ միասին պետք է քալ րբյեկտիվ պայմանների բնութագիրը, թորով ծնունդ են քալիս այն "մարդկային գիտակցության իշուպիային", թորը կայանում է նրանում, թոր անկազմակերպ րենտեսության մեջ մարդկանց արտադրական հարաբերու-թյունները անխուսափելիորեն իրերի ջե են սրանում, իրերի հետ համառում և դրա համար ել այդ իրերի միջոցով են արտահայտվում:

Աստուծոյ զորութեան պարսկական կարեգործութիւն

Վորպէսզի արդիւնէն աստուծոյ զառնա, որա համար անհրաժեշտ է իրականացնել Վորոյ պարսկական պաշտաններ: Քանի դեռ, որինակ, նա արարագործութեան արարագործի պահանջներն անհրաժեշտ բաժարարեւոյ համար, դեռ նա աստուծոյ չէ: Յետեւ յետեւ առաջ քանէն իմ անհրաժեշտութեան, յետեւ յետեւ հարցաբան իմ, թէ ինչ պաշտաններու են բոլոր արդիւնները, կամ գոնէ նրանց մեծ մասը աստուծոյ չէ պահանջ, աստ կգործեն, վոր աչդ բանը կարարվում է միայն արարագործութեան միանգամայն Վորոյ, աշխատել, կարարութեան պահանջ յետանակի իման վրա: Ասկայն նման հեղափոխութեանը կարգանք չէ աստուծոյ Վերաճութեան հետ Վորպէս աչդ պահել: Աստուծոյ արարագործութեանը և աստուծոյ շրջանառութեանը կարող են գոյութեան ունենալ, չնայած աչն բանին, վոր անհրաժեշտ անհրաժեշտ աստուծանը հարկաւորած արդիւններ չեն յետ մեծամասնութեանը աստուծոյ չեն փոխարկվում և, հետեւաբար, արարագործութեան հասարակական պրոպետը դեռ իր Վորոյ ծախարկով չի յետարկվում փոխանակաչին արժեքի փոխարկութեանը: Վորպէսզի արդիւնէն աստուծոյ զառնա, պէտք է աշխատանքի բաժանումը հասարակութեան ներսում աչն աստուծոյ զառնա, վոր աստուծոյ արժեքի և փոխանակաչին արժեքի անհամարժեքումը, վորը դեռ նոր է սկսվում անհրաժեշտ փոխանակաչին առեւտրի ժամանակ, բոլորովին անարարված վիճակ: Բայց զարգացման աչդ աստուծանը պարսկական է պարսկականորեն շարունակաբար արարագործութեան հասարակական- փոխանակական կարգերի մեջ:

Կ. Մարիս — Կարգիւ, հար I, գլ 5:

Աստուծոյ առաջին հայացքից միշտ հասարակ և բոլորին հայտնի բան է թվում: Ասկայն նրա վերաճութեանը չույց է փախ, վոր նա արարութեան արարագործութեանը, մերափոխական (գերագալական) նրբութեաններով և աստուծոյ արարական խարդախութեաններով լի մի բան է: Վորպէս աստուծոյ արժեքի, աստուծոյ վոր մի առեւժնային բան չի պարունակում, անհրաժեշտ բանից, թէ մեծ է նրան կոտորենակ նրա աչն հարկութեաններ փոխակերպից, վորոնցով նա բաժարարում է մարդկային պահանջները, թէ կհեղափոխեն իման աչդ հարկութեանները, վորպէս մարդկային աշխատանքի արդիւն: Ինքն ըստ ինքն հասկանալի չէ, վոր մարդն իր գործունեութեանը փոխում է բնական նշանների շեղերը՝ վորոյ, իրեն ոգրակար ուղղութեանը: Փայտի շեղերը փոխվում են, յետք նրանից սեղան են լինում: Բայց աչն անհրաժեշտ սեղանը մնում է իբրեւ փայտ, աստուծոյ զգայարաններով ճանաչվող մի իր: Բայց հենց վոր նա զառնում է աստուծոյ, նա զառնում է զգայական-գերզգայական մի իր: Նա վոր միայն կանգնած է գերին իր զորս վորսերի վրա, աչ և գլխի վրա չէ կանգնում մյուս բոլոր աստուծոյների հանդեպ, և նրա աչդ փայտյա գլխին աչն փայտի արարութեաններ են ծնում, վորոնք շարունակաբար արժեքի զարմանալի չեն, իման յետ սեղանն ինքն իրեն պարել սկսել:

Աստուծոյ միասնական բնույթն աշխատով իր աստուծոյ արժեքից չէ ծնունդ առնում, վոր էլ վորոյ արժեքի բովանդակութեանից: Վորովհետեւ, նախ՝ վորքան էլ փայտեր լինեն ոգրակար աշխատանքի կամ արարագործական գործունեութեան առանցքին փոխակերպ, համեմատեալ գեղա նրանք բնախոսական փոխակերպից մարդկային որդանից մի փոխակերպ են, և ամեն մի աչդ պահի փոխակերպ, ինչ բովանդակութեան ու չէ էլ ունենա, ըստ իր երկրային, մարդկային ուղեղի, զգեսի, մկանների, զգայարանների և աչն ծախարկ:

Երկուսն են, վոր միասնական և սեղանները պարել սկսեցին մի աչն փայտի ժամանակ, յետք մնացած ամբողջ աշխարհն, ըստ յերկրային, կարարաւ հանգոյթութեան մեջ էր, — մնացածներն խաղաղեւոյ համար:

սուճեւ: Յերկրորդ՝ այն, ինչ վոր կազմում է արժեքի մեծութեան վորոշման հիմքը, այսինքն, նման ծախսումների փողոկանութեանը, կամ աշխատանքի փանակը, — արդեն անմիջորեն և շղատեփորեն զանազանվում է աշխատանքի վորակից: Ինչ պայմաններում էլ լինի, մարդկանց պետք է հետաքրքրել այն բանովորակաւ ուժը, վորին արժե գոյութեան միջոցների արտադրութեանը. քան այդ հետաքրքրութեանը միևնույն չափով չի լինի զարգացման քարքեր աստիճաններում: Վերջապէս, քանի վոր մարդիկ այսպէս կամ այնպէս աշխատում են իրար համար, դրանով հենց նրանց աշխատանքը հասարակական չէ և սրանում:

Ուրեմն, վորտեղից է ծնունդ առնում աշխատանքի արդյունքի առեղծվածային բնույթը, հենց վոր այդ արդյունքն ապրանքի չէ և ընդունում: Պարզ է՝ հենց նույն այդ չնից: Մարդկային զանազան աշխատանքների համարաւորութեանը իրերի չէ և սրանում աշխատանքի արդյունքների՝ վորպէս արժեքի միևնույն սուբստանցիան ներկայացնող իրերի մեջ: Մարդկային բանվորական ուժի ծախսումների չափումն այդ ծախսումների փողոկանութեանը աշխատանքի արդյունքների արժեքի մեծութեան չէ և սրանում, վերջապէս, արտադրողների այն փոխհարաբերութեանները, վորոնց մեջ արտադրվում են նրանց աշխատանքների այդ հասարակական վորոշումները, աշխատանքի արդյունքների հասարակական հարաբերութեան չէ և սրանում:

Դեպքաբար, ապրանքային չնի խորհրդավորութեանը սուկ այն բանի մեջ է կախնում, վոր նա (ապրանքային չնի) ներկայանում է մի հայեթի, վոր արտադրվում է մարդկանց աշխատանքի նրանց սեփական աշխատանքի հասարակական բնույթը, վորպէս իրենց իսկ աշխատանքի արդյունքների նշանակաւ բնույթ, վորպէս փոխ իրերի, բնութեանից այդ իրերին հարակ հասարակական հարկութեաններ: Դրա համար էլ արտադրողների հասարակական հարաբերութեանը գեղի համակաւութեանը (КОЛЛЕКТИВНОСТЬ) պարկերա-

^{*)} ծան. II Երաւ. — Ինչ գերմանացիները մի մորգեն հողի մեծութեանը չափում էին մի որվա աշխատանքով, այսպէղից էլ առաջ է յեկել մորգենի անունը — Tagwerk (մի որվա աշխատանք) կամ Tagwort: (նույնը պետք է ասել և հայերի մեջ գործածական որովոր մասին — ծ. թ.):

Ֆրանսիայի մի քանի մասերում գեղ պահպանվում է „journeel“ անունը, իրի քարանձաւի չափ, վոր մարմնավորապէս համարաւոր է մորգենին:

նում է իրենց, վորպէս իրենցից դուրս գրեւոր իրերի հասարակական հարաբերութեան: Այդպիսի զուժ իւր զու հետեանով աշխատանքի արդյունքները դառնում են ապրանքներ՝ զգայական — գերզգայական կամ հասարակական իրեր: Այդպէս էլ իրի լուսաւորեցութեանը փողոկան ներվի վրա զգացվում է վոր իրի իրեն փողոկան ներվի սուբյեկտիվ գրգռ, այլ վորպէս աշխատանքի գրեւոր իրի որքեկտիվ չն: Ասկայն փողոկան զգացութեանները դեպքում լույսն իրով վոր մի իրից, արտաքին իրից ընկնում է մյուս իրի՝ աշխատեղ: Դա ֆիզիկական հարաբերութեան է ֆիզիկական իրերի միջև: միևնույն ապրանքային չնը և աշխատանքի արդյունքների արժեքների այն հարաբերութեանը, վորի մեջ արտադրվում է այդ չնը, միանգամայն վոր մի ընդհանուր բան չունի իրերի ֆիզիկական բնութեան և դրանից բղիող՝ իրերի հարաբերութեաններ իրեր: Դա միայն հենց իրենց մարդկանց վորոշ հասարակական հարաբերութեանն է, վորը նրանց աշխատանքի փոխհարաբերութեան ֆանտաստիկ չն է սրանում: Արան անաւորա գրեւոր համար արտադրվում պիտի լինեյին միևնույն կրոնական աշխարհի միև խորքերը: Այսպէղ մարդկային ուղեղի արդյունքները ներկայանում են, վորպէս սեփական կաւով ոճով, մարդկանց և իրար հետ վորոշ հարաբերութեաններ մեջ միան ինքնուրույն ելակներ: Նույնպիսի դեր էլ մարդկային ջեղերի արդյունքներն են կարտում ապրանքների աշխարհում: Այդ յես անվանում են ֆեարիզիզմ, վորը հարակ է աշխատանքի արդյունքներին, հենց վոր նրանք արտադրվում են, վորպէս ապրանքներ, և վորը, հետեաբար, անբաժանելի յե անեն մի ապրանքային արտադրութեանից:

Ապրանքային աշխարհի այս ֆեարիզական բնույթը ծնունդ է առնում, ինչպէս յույց փղեց մեր նախորդ վերլուծութեանը, ապրանքներ արտադրող աշխատանքի յուրահարակ հասարակական բնույթից:

Այսպէս ասարկաններն ընդհանրապէս ապրանքներ են դառնում հենց միայն այն պարագայում, վոր նրանք մեկը մյուսից անկախ մասնավոր աշխատանքների արդյունքներ են: Այդ մասնավոր աշխատանքների կոնկրետիզմ (միայն աւորողականութեան) կազմում է հասարակութեան աւորողական աշխատանքի: Քանի վոր արտադրողները հասարակական կոնսակտի (շփման) մեջ են միմեան իրար հետ միմիայն իրենց աշխատանքի արդյունքների փոխանակութեան ղեպում, ուստի և նրանց մասնավոր աշխատանքների պղեյ-

Ֆիկ (սառնեցնահարուկ) հասարակական բնույթը միայն այդ փոխանակության շրջանակներում է արտահայտվում: Ուրիշ խոսքով, սառնեցին մասնավոր աշխատանքները փափաքով են միմյանց, ժողովուրդի անբողջական հասարակական աշխատանքի ողակներ, իրացվում են այն հարաբերությունների մեջ, ժոր փոխանակությունն է հասարակում աշխատանքի արդյունքների միջև, իսկ վերջինների միջոցով էլ նաև հենց իրենց արտադրողների միջև: Դրա համար էլ այդ արտադրողներին բվում է, թե իրենց մասնավոր աշխատանքների հասարակական հարաբերությունները ճիշդ այն են, ինչ ժոր նրանք ներկայացնում են իրո՞վ, այսինքն վոչ թե հենց անցնա՛վորությունների և նրանց աշխատանքների անմիջորեն հասարակական հարաբերություններ, այլ, ընդհանրապես, անցնա՛վորությունների իրացին հարաբերություններ և իրերի հասարակական հարաբերություններ:

Աշխատանքի արդյունքները միայն փոխանակության սահմաններում են արանում արժեքի հասարակացնորեն - հաճաար սուբստանցիա անզաբ իրենց զգացնորեն - քարեր սպառողական սուբստանցիայից: Աշխատանքի արդյունքի այդ յերկու մասի բաժանվելը - ոգրակար իր և արժեք մարմնավորող իր - իրականանալի յե գործնականում միայն այն ժամանակ, յերբ փոխանակությանն արդեն բավական լայն չափեր է սրաչել և այն ժան կարևորություն, ժոր ոգրակար իրեր կարելի յե արտադրել հարկապես փոխանակության համար. այդ պարագայով էլ իրերի՝ ժորպես արժեքների՝ բնույթն ուղադրությանն է առնվում արդեն հենց նրանց արտադրելիս: Այդ մո՛տենարից արտադրողների մասնավոր աշխատանքները, իրո՞վ, յերկակի հասարակական բնույթ են պրանում: Մի կողմից, ժորպես ժորոշ ոգրակար աշխատանքներ, նրանք պետք է բավարարեն ժորոշ հասարակական պահանջներ և այգպիսով պետք է արդարացնեն իրենց նշանակությունը, ժորպես աշխատանքի անբողջականությանն յե թարածիներ, ժորը (աշխատանք) բնականորեն աճել և նրել է աշխատանքի հասարակական բաժանման սխարեմի մեջ: Մյուս կողմից, նրանք բավարարում են միայն իրենց սեփական արտադրողների բազմազան պահանջները, ժորզափով ոգրակար մասնավոր աշխատանքի յուրաքանչյուր մի առանցին քտակը կարող է փոխանակվել ոգրակար մասնավոր աշխատանքի վորեն մի այլ առանցին քտակի հետ և, հերևարար, հաճաարապորե վերջինիս: Աճեն քտակներից (toto coelo) յեկը մյուսից քարեր աշխատանքների հաճա-

սարություն կարող է գոյություն ունենալ միայն այն դեպքում, յերթե մի կողմ թողնել նրանց իրական անհաճաարությունը և վերածել նրանց այն ընդհանուր բնույթին, ժոր ունին նրանք, իրրև մարդկային բանժորական ուժի, իրրև վերացականորեն մարդկային աշխատանքի ճախումներ: Մասնավոր արտադրողների ուղեղը միայն անդրադարչնում է իրենց մասնավոր աշխատանքների այդ յերկակի հասարակական բնույթը, այն էլ այն ջնեղով, ինչ ջներ ժոր ընդունում է նա սո՛վորական գործնական կյանքում, արդյունքների փոխանակության մեջ: Մասնավոր արտադրողների ուղեղը մասնավոր աշխատանքների հասարակացնորեն - ոգրակար բնույթն անդրադարչնում է այն ջնով, ժոր աշխատանքի արդյունքը պետք է ոգրակար վնի, բայց վոչ թե իրենք արտադրողի, այլ մյուս մարդկանց համար. նա զանազան քտակի աշխատանքների հաճաարությանն բնույթն անդրադարչնում է այդ նյութապես իրարից քարեր իրերին - աշխատանքի արդյունքներին - պարկանող ընդհանուր հարկությանն արժեքի ջնով:

Հերևարար, մարդիկ կողմ-կողմի յեն դնում իրենց աշխատանքի արդյունքներն, իրրև արժեքներ, վոչ թե այն պարագայով, ժոր այդ իրերը նրանց համար միայն միաքտակ մարդկային աշխատանքի նյութեղեն կեղևներ են: Ընդհանրապես: փոխանակության միջոցով յեկը մյուսի հետ հաճաարեցնելով իրենց զանազան քտակի արդյունքներն, իրրև արժեքներ, նրանք հենց դրանով հաճաարեցնում են յեկը մյուսի հետ իրենց քարեր աշխատանքները, ժորպես ընդհանրապես մարդկային աշխատանք: նրանք այդ ջեն գիրակչում, բայց անում են: Այգպիսով, արժեքի ճակարհին յի գրաճ, յե նա ինչ բան է: Ել ավելի, արժեքն աշխատանքի յուրաքանչյուր մի արդյունք փոխարկում է իոնիրգավոր հասարակական ճանկագրի (յերոգրի): Դերադաչում մարդիկ աշխատում են գուշակել այդ ճանկագրի իմարը, թափանչել իրենց սեփական հասարակական արդյունքի գաղտնիք, ժորովհերև ապաճան առարկաների վորոշումը, իրրև արժեքներ, պակաս հասարակական արդյունք ջե, վան, որրևակ, լեղուն: Աճելի ուղ ժամանակի այն գիրական հաչարաբերումը, յե աշխատանքի արդյունքները, վորչափով վոր նրանք արժեքներ են, ներկայացնում են միայն նրանց արտադրության վրա ճախան մարդկային աշխատանքի նյութական արտահայտությունը, մի գարաչրան է կազմում մարդկության զարգացման պարմության մեջ, բայց նա անենեին էլ յի վոչնչացնում աշխատանքի

հասարակական բնութի իրաջին կերպարանէր: Այն արտադրութեան րժշակ առանցին չէր ապրանքային արտադրութեան համար և ճիշդ, Վոր միջանցից անկախ մասնավոր աշխատանքներ ստեղծող հասարակական բնույթը կայանում է նրանց, իբրև ընդհանրապես մարդկային աշխատանքի, հաժաւարութեան մեջ և Վոր նա աշխատանքի արդյունքների արժեքի չէ և ընդունում: Մինչդեռ ապրանքային արտադրութեան հարաբերութեաններ մեջ ընդգրկված մարդկանց համար, Վերջինիս արտադրութեան այդ ստեղծող առանց նախկինութեանները-ինչպես մինչև այդ հայտնաբերումը, այնպես էլ գրանից հետո-թվում են, թէ ընդհանուր նշանակութեան ունին, ճիշդ այնպես, ինչպես Վոր ոգի հայտնութեանները-նրա փոքրիկական, մարմնային չէր-շարունակում են գոյութեան ունենալ, չնայած այն բանին, Վոր գիտութեանը ոգը Վեր է ածել նրա հիմնական ցար-րերին:

Իրենց արդյունքները փոխանակող անցերին գործնականում հետաքրքրում է անենից առաջ հետևյալ հարցը. Վորքան ուրիշ արդյունքներ կարող է սրա-նալ յուրաքանչյուրն իր արդյունքների փոխարեն, այսինքն, ինչ պրապորցիա-յով են փոխանակվում արդյունքներն իրար հետ: Յերբ այդ պրապորցիաները Վորոշ չափով կայունութեան են չեղ րերում, այն ժամանակ, կարծես, նրանք պայմանավորվում են հենց աշխատանքի արդյունքների բնույթով: Այսպես, որինակ, մի քանի յերկար և յերկու ունցիա Վոսկու հաժաւար արժեքն ըմբռն-վում է բոլորովին այնպես, ինչպես այն փաստը, Վոր մի փունք Վոսկին և մի փունք յերկարը միևնույն խաշն ունին, չնայած այդ մարմինների փոքրիկական և փոքրիկական հարկութեաններին: Իրականում աշխատանքի արդյունքների, իբրև արժեքների, բնույթը հասարակվում է միայն նրանց, իբրև Վորոշ մեծութեան ար-ժեքների, իրացմամբ: Արժեքների մեծութեանները շարունակ փոփոխվում են, անկախ իրենց արդյունքները փոխանակող անցանց ցանկութեանից, նա-խապետութեանից և գործունեութեանից: Այդ անցանց ազդում իրենց սեփա-կան հասարակական շարժումն իրերի շարժման չէ և ընդունում և իրենք գործ-վում են այդ շարժման վերահսկողութեան ցակ, փոխանակ իրենք վերահսկելու այդ շարժումը: Անհրաժեշտ է բոլորովին զարգացած ապրանքային արտադր-ութեան, Վորպեսպի փորձից առաջ զար ցարական հայացքը, Վորի համաջայն ա-ռանցին մասնավոր աշխատանքները, Վորոնք կարարվում են մեկը մյուսից ան-կախ, բայց բոլոր կողմերով, իբրև աշխատանքի բաժանման բնականորեն առա-

ջացած սիստեմի ողակներ, իրար հետ կապված, շարունակ Վեր են ածվում իրենց հասարակական շախին, Վորոշ պրապորցիաներով: Արա համար անհրաժեշտ է բոլորովին զարգացած ապրանքային արտադրութեան, Վորովհետև արդյունքներ արտադրելու համար հասարակայնորեն-անհրաժեշտ բանվորական ժամանակը յերկան է գալիս, Վորպես բնութեան բանի կերպով գործող որեւի միայն արդ-յունքների պարահական և մշտապես ցարանվող փոխանակային հարաբեր-ութեանների շրջանում, ինչպես, որինակ, չգողական որեւի յերկան է գալիս, յերբ քունը խանգվում է Վորե մեկի գլխին^{*)}: Դրա համար էլ արժեքի մեծութեան բանվորական ժամանակով Վորոշելը մի գաղտնի է, Վոր թագնված է հարա-բերական ապրանքային արժեքների ազդով րենանելի շարժման հետևում: Այդ գաղտնիի հայտնաբերումը Վերացնում է աշխատանքի արդյունքների արժեքի մեծութեան Վորոշման թվացող պարահականութեանը, բայց անենին էի Վե-րացնում նրա իրաջին չէր:

Մարդկային կյանքի չէերի բնութեանը, հետևաբար, այդ չէերի նաև գի-րական վերլուծութեանը, ընտրում է, ընդհանրապես առաջ, նրանց իսկական զարգացման հակադիր ուղին: Նա սկսվում է post factum (փաստից հետո, հե-տագայից), այսինքն յերկան է զարգացման պրոցեսի ցարապի հետևանք-ներից: Այն չէեր, Վորոնք աշխատանքի արդյունքների վրա ապրանքի կնի էն գնում և դրա համար յերկան գալիս, Վորպես ապրանքների շրջանառութեան նախադրյալներ, կարողանում են արդեն հասարակական կյանքի բնական չէերի կայունութեան չեղ րերել այն ժամանակին, յերբ մարդիկ առաջին փորձն են անում՝ հաշիվ րալ իրենց Վոշ թե այդ չէերի պարահական բնույթի մասին-այդ չէերն արդեն նրանց ազդում անխախտութեան բնույթ են սրացել-այլ միայն նրանց բովանդակութեան մասին: Այսպիսով, միայն ապրանքային գների վերլուծութեանը հետաքրքրութեան րժեշ Վորոշելու արժեքի մեծութեանը, և միայն ապրանքների ընդհանուր փողային արտահայտութեանը հետաքր-րութեան րժեշ, հասարակելու (փկացիայի յերթարկելու) նրանց (ապրանքնե-րի) բնույթն, իբրև արժեքների բնույթ: Ասկայն ապրանքների աշխարի հենց

^{*)} Ինչ անել այն որեւի մասին, Վորը կարող է յերկան գալ միայն պարբերական հեղափոխութեաններ մեջ: Դա հենց բնութեան որեւի է, Վոր հենվում է իր գործ-ղութեաններին յերթարկված մարդկանց անգիտակցութեան վրա:

նույն լրացած, կամ ավարտված չեն - նրա փողային չեն - նշույնական թող է չգում մաս-
նավոր աշխատանքների հասարակական բնույթի վրա, հետևաբար, նաև մասնա-
վոր աշխատավորների հասարակական հարաբերությունների վրա՝ փոխանակ
ամենայն պարզությամբ հրապարակ բերելու այդ հարաբերությունները: Յերբ
յես ասում են՝ բաժնունը, կողիկը և այլն հարաբերում են խաբանին, իբրև մարդ-
կային վերացական աշխատանքի ընդհանուր մարմնացում, այդ արտահայտության
անհետքությունն իսկույն աչի յե զարնում: Բայց յերբ բաժնունների, կողիկնե-
րի և այլն արտադրողները հարաբերության մեջ են դնում այդ ապրանքները
խաբանի, կամ վոր միևնույն է, վոսկու և արծաթի հետ, իբրև ընդհանուր համար
ժեֆի հետ, ապա նրանց մասնավոր աշխատանքների հարաբերությունն ամբող
ջական հասարակական աշխատանքի հետ նրանց պարկերանում է ճիշտ հենց
այդ անհետք չենով:

Նման ցուցակի չևերին են հանգում բուրժուական արտադրության կարեգո-
րիաները (իրենական հասկացողությունները): Դա մարի-հասարակացնորեն-
նշանակելի, հետևաբար, որչեփով չևերն են՝ արտադրության արժեքը պարմա-
կան վորող հասարակական յեղանակի - ապրանքային արտադրության շրջանակ-
ներում: Ապրանքային աշխարհի ամբողջ միասնիցիվը, բոլոր հրաշխներն ու
դեմիլները, վորոնք փողարկում են աշխատանքի արդյունքները - այդ բոլորը
չխանում են իսկույն, յերբ մենք անցնում ենք արտադրության այլ չևերին:

Յեվ խանի վոր խաղախարհարտությունը սիրում է ռոբինզոնադեր,¹⁾ ուստի
թող մեր կզղում ել ամենից առաջ ռոբինզոնը հանդես գա: Վորիան ել նա
համեմատ պահանջների վարժված լինի, այնուամենայնիվ պետք է բավարա-

¹⁾ Ծանոթ. II երապ. - Նույն իսկ Ռիկարդոն զկարողացավ յուր գնալ առանց ռո-
բինզոնադի. «Նախնադարյան ջկնորը և նախնադարյան վորսորդը, Ռիկարդոյի անե-
լով, իսկույն և յեր, իբրև իսկական ապրանքատերեր, ջուկը փոխանակում են վորսի հետ
այդ փոխանակային արժեքների մեջ իրացած բանվորական ժամանակին համապա-
րասխան պրոպորցիայով: Եւ Ռիկարդոն թույլ է տալիս իրեն այս դեպքում այն փո-
րիկ անախորհիվը, վոր նախնադարյան վորսորդը և նախնադարյան ջկնորը, իրենց
աշխատանքի գործիքների զնախադարյան համար գիծում են այնպիսի հաշվարկաբան-
ներ (РАСЧЕТНАЯ ТАБЛИЦА), վորոնք գործադրության մեջ ելին Էդմոնդի բորաւյում 1817թ
վին: Պարոն Ռոսենի պարալելոգրամները (պուգախեռ կողմերով խառանկյունի), ինչպես
յերում է, նրա միակ գիրքած հասարակական ջկն է, բացառությամբ բուրժուականի:

րի զանազան պահանջներ, ուստի և պետք է զանազան ցուցակի ոգրակար աշխա-
տանքներ կարարի - գործիքներ լինի, կախարարի պարբաւոր, լամային (կենդանի)
վարժեցնի, ջուկ բանի, վորս անի և այլն: Ել շենք խոսում աղորթի և այլնի մասին,
խանի վոր մեր Ռոբինզոնը բավականություն է գտնում աղորթի մեջ և այդ ցուցակի
գործունեությունը համարում է, վորպես հանգիստ՝ զբաղմունքից հետո: Չնայած
իր արտադրողական ֆունկցիաների բազմազանության, նա գիտե, վոր այդ բոլոր
ֆունկցիաները միևնույն Ռոբինզոնի գործունեության զանազան ջկներն են մի-
այն, հետևաբար, միայն մարդկային աշխատանքի զանազան ցուցակներ: Անհերա-
ժեշտությունից արիսված նա պետք է ճշրիվ բաշի իր բանվորական ժամանա-
կը զանազան ֆունկցիաների միջև: Թե վորիան շար կամ փիլ րեղ կգրաւի նրա գոր-
ծունեության մեջ այս կամ այն ֆունկցիան, դա կարված կլինի այն հանգամանքից, թե
վորիան շար կամ փիլ գծարություններ պետք է հաշվառարի արժեք ոգրակար հետե-
ւանքին, եֆֆեկտին հասնելու համար: Վորջը նրան սովորեցնում է այդ բանը, և մեր
Ռոբինզոնը, վոր նավարկությունից փրկել է ժամացույցը, հաշվառարական գրաւ-
վոր գիրք (գոոսբուր), թանախը և գրիչը, իսկույն և յեր, վորպես իսկական անգրի-
այի, սխում է ինքն իր հաշիվը րանել: Նրա ինվենտարի բովանդակությունը կազ-
մում են իր ունեցած սպառման առարկաների, գրանց արտադրության համար ան-
հրաժեշտ զանազան գործողությունների, վերջապես այդ զանազան արդյունք-
ները պարբաւորելու համար հարկավոր, միջին հաշվով, բանվորական ժամերի
բովարկությունը: Ռոբինզոնի և իր ինվենտարի հարաբերությունը կազմող իրերի բոլոր
հարաբերություններն այնպես պարզ են և հասարակ, վոր նույն իսկ պ. մախ վիրբը
կարող էր հասկանալ այդ, առանց մարի մի առանցին լարման: Յեվ, այնուամենայ-
նիվ, դեռ այդ հարաբերությունների մեջ գոյություն ունին արժեքի բոլոր ելանակ
վորողություններ:

Ասկայն թողնենք Ռոբինզոնի լրաավոր կզղին և փոխադրվենք յեվրոպական
մասշխ միջնադարը: Մեր անկախ մարգու փոխարեն այստեղ մենք րեանում ենք մար-
գիկ, վորոնք բոլորն ել կախումն ունին - ճորտեր և կալվածատերեր, վասալներ
և սենյորներ, րերտերներ ու աշխարհականներ: Անհնական կախումն այստեղ
բնորոշում է նշույնական արտադրության հասարակական հարաբերությունները
նույն շարիվ, վորչաւի և՛ այս իրի վրա կառուցած կյանքի մյուս շրջանները
(սֆերաները): Ասկայն հենց այն պարճաւորով, վոր անցնական կախման հարաբե-
րություններն են կազմում արժեքը հասարակության իրիք, առանցին զբաղմունքի-

րին ու արդյունքներն չի վիճակվում իրենց ունակ կեցութեանից փառքեր փանդա-
սիկ ջներ պահել: Նրանի մընում են հասարակական կյանքի շրջապատից րի
մեզ, իբրև բնական (նաբուրալ) ճառալուծութուն և բնական պարհակ: Այսպէղ աշ-
խարհի անմիջական հասարակական ջնը ներկայանում է նրա բնական ջնը,
նրա առանց նահապետութունները և վոյթե նրա ընդհանրականութունը (ВСЕОБЩНОСТЬ),
ինչպէս ապրանքի նարագրութեան իման վրա գրված հասարակութեան մեղ է:
Ճորպային աշխարհի ժամանակի ընթացիում փոխվում է ճիշդ այնպէս, ինչպէս
և ապրանքներ արագրող աշխարհի, բայց ամեն մի ճորպ գիտե, վոր իր փրո-
զը ճառայելով՝ նա ճարսում է իր սեփական, անհապական բանվորական ուժի միայն
վորոյ խանկութունը: Ասանորդը, վոր նա պէտք է վճարի րերերին, անհամե-
մար ավելի վորոյ բան է, քան այն որինութունը, վոր նա պահում է րերերից:
Այսպիսով, ինչպէս էլ վոր չգնահատենք այն բնորոյ գիմակները, վորոնցով հան-
դես են գալիս միջնագարջան մարդիկ միջանց վերաբերմամբ, անկասկած է, համե-
նայն դեպք, վոր անհատների հասարակական հարաբերութուններն իրենց աշխ-
արհի մեղ այսպէղ յերան են գալիս հենց, վորպէս իրենց սեփական, անհապա-
կան հարաբերութուններ և վոյթե իրերի, աշխարհի արդյունքների հասարա-
կական հարաբերութունների հագուստով:

Ընդհանուր, այսինքն անմիջորեն հասարակայնացած աշխարհի հեղա-
շարժութեան համար մենք կարիք չենք զգում վերադարձաւ նրա այն նախնադա-
րյան ջներ, վորին մենք հանդիպում ենք բոլոր կուրորական ժողովուրդների պարմո-
րյան շնորհի: Ավելի մոտ որինակ է ընցելում մեզ գյուղացիական ընդանիի գյուղական

²⁾ Ծանոթ. II րար. - «Վերջին ժամանակներս մի ծիծաղելի նախապաշարում է քարանձաւ
իրք թե նախնադարյան համայնական սեփականութունը սպեցիկի սլավոնական և
նույն իսկ բացառապէս ուսական ջն է: Այդ նախնական ջնը մենք կարող ենք գտնել
հոռմայեցիների, գերմանացիների, կելերի մեղ: Դնդիկների մեղ այժմ էլ դեռ մենք
գտնում ենք այդ րեսակ ջների մի ամբողջ գեղա գիտակ (կալէյրոսկոպ), թեև արդեն
վորոյ չափով անկման գրութեան մեղ: Դամայնական սեփականութեան արական
և մանավանդ հնդկական ջների մոտիկ ուսումնասիրութունը կարող կլինի ցոյց րաւ,
թե ինչպէս նախնադարյան համայնական սեփականութեան զանազան ջներից ա-
ռազ են գալիս նրա բայցայման զանազան ջները: Այսպէս, որինակ, հոռմեյական և
գերմանական մանավոր սեփականութեան զանազան յուրահագուստ (որդիւնալ) րիպե-
րը կարող ենք առաջագոյն համարել հնդկական համայնական սեփականութեան զանա-
զան ջներից»:

նահապետական արդյունաբերութունը, վորը (ընդանիի) արագրում է հայ, անա-
սուն, մանած, քարան, հագուստեղեն և այլն իր սեփական գործածութեան համար:
Այս փառքեր իրերն այդ ընդանիի համար նրա աշխարհի փառքեր արդյունքնե-
րն են, բայց ապրանքներ չեն մեկը մյուսի նկարմամբ: Այդ արդյունքները արեղծող
զանազան զբաղմունքները՝ հողի մշակութունը, անասնապահութունը, մանելը, զու-
հակութունը և այլն հասարակական ֆունկցիաներ են իրենց բնական (նաբուրալ)
ջնով, վորովհերև գրանի ֆունկցիաներն են այն ընդանիի, վորը, ապրանքի նարագրութեան
նման, ունի իր սեփական բնականորեն առաջագոյն աշխարհի
բաժանումը:

Անոր և հասակի փառքութունը, այլև քարվա յեղանակների հերթափոխու-
թեան պարճառով փոփոխվող աշխարհի բնական պայմանները կարգավորում են
աշխարհի բաշխումն ընդանիի անդամների միջև և յուրաքանչյուր առանցքի
անդամի բանվորական ժամանակը: Բայց անհապական բանվորական ուժերի ճախ-
սումը, վորոնք չափվում են իրենց րեղականութեամբ, բոլորովին սկզբից արդեն
հասարակական բնույթ են րալիս այդ զբաղմունքներին, քանի վոր անհապական
բանվորական ուժերը հենց ամենա սկզբից գործում են այսպէղ միմայն, վորպէս
ընդանիի միացյալ բանվորական ուժի որդաներ:

Վերջապէս, բացմայնութեան համար, յերթադրենք աշար մարդկանց մի
միութուն. այդ մարդիկ աշխարհում են արագրութեան ընդհանրական միջոց-
ներով և գիտակցաբար իրենց փառքեր անհապական բանվորական ուժերը ճախ-
սում են, վորպէս մի հասարակական բանվորական ուժ: Աորինչոյնայն աշխարհի
բոլոր վորոշումները կրկնվում են այսպէղ, բայց վոյթե անհապական, այլ հա-
սարակական մաշարում: Աորինչոյն աշխարհի բոլոր արդյունքները բացա-
ռապէս նրա անջնական արդյունքներն ենք և, հերեւաբար, անմիջորեն ապառ-
ման առարկաներ հենց իր համար: Աշար արագրողների միութեան ամբողջ
արդյունքը հասարակական արդյունք է: Այդ արդյունքի մի մասն իր հերթին ճա-
ռայում է, վորպէս արագրութեան միջոց: Նա մնում է իբրև հասարակական սեփա-
կանութուն: Բայց մյուս մասը ապառում է միութեան առանցքի անդամները, վոր-
պէս գոյութեան միջոցներ: Դերեւաբար, այդ մասը պէտք է բաշխվի այդ անդամե-
րի միջև: Այդ բաշխման յեղանակը կփոփոխվի հենց այդ հասարակայնորեն-
արագրական որդանից մի բնույթի և արագրողների պարմական զարգացման
ապրիմանի համապատասխան: Միայն, վորպէսզի րեղաներ անցկայենք մի աշ-

բանալային արտադրության հետ, մենք կենսագրենք, զոր յուրաքանչյուր արտա-
դրողի գոյության միջոցների բաժինը զորովում է նրա բանվորական ժամանա-
կով: Այս պայմանում բանվորական ժամանակը յերկակի դեր կկատարի: Նրա հա-
սարակալներն են - համազատ բաշխումը պարզա՝ հարաբերությունն է հասար-
պում քարքեր աշխատանքային ֆունկցիաների և քարքեր պահանջների միջև:
Մյուս կողմից՝ բանվորական ժամանակը դրա հետ միասին զորպես ջափ է ծա-
ռախում արտադրողների միացյալ աշխատանքի մեջ ունեցած անհատական ծառ-
անակցության և, հետևաբար, նաև ամբողջ արդյունքի անհատորեն - սպառման
մասի մեջ ունենալի ժամանակության: Մարդկանց հասարակական հարաբե-
րություններն իրենց զբաղմունքների և իրենց աշխատանքի արդյունքների նը
կատմամբ, ինչպես արտադրության, այնպես էլ բաշխման մեջ թափանցկորեն
պարզ են:

Հասարակական կենսական պրոցեսի, այսինքն արտադրության նյութա-
կան պրոցեսի կազմը միայն այն ժամանակ դեն կշարտի իր վրայից միասնա-
կան մշտնադիմ փողը, յերբ նա կբաժնա ազատ - համայնացած մարդկանց ար-
դյունք և նրանց իսկ գիրակցական համազատ վերահսկողության տակ կգործի:
Ասկայն այգաբի հասարակության համար անհրաժեշտ է զորով նյութական
իրի կամ գոյության միշտի զորով նյութական պայմաններ, զորով իրենց հեր-
թին ներկայացնում են զարգացման յերկար և տանգալից պրոցեսի բնականո-
րեն - հասունացած արդյունք:

Կ. Մարքս — Կապիտալ, հատ. I.

Հ | Арм.
4-8732

Արտագոյական հարցեր.

1. Ինչպիսի արտադրական հարաբերությունն է արժեքի կարեգորիս արտահայտում:
2. Ինչպես է արժեքի որենիք կարգավորում ապրանքային փոխանությունը:
3. Ինչո՞ւ չէ արժեքը հասարակ պատմական կարեգորիս միայն ապրանքա - կա-
պիտալիստական փոխանության մեջ:
4. Ինչ է ապրանքային ֆերիչիզմը:

Արժեքի փոխության վերաբերյալ լրացուցիչ գրականություն.

Р. Люксембург — „Введение в политическую экономию“, գլուխ IV
Гильфердинг — „Бем Баверк как критик Маркса“, գլուխ I

Aprm.

4-873 2